

HENRIKAS PAULAUSKAS

Henrikas Paulauskas: istorijos mokytojas, radijo ir televizijos diktorius, muziejaus atgaivintojas

Antanas RUKAS

Iki 1940 metų Paulauskų šeima ramiai ir be didesnių rūpesčių gyveno Kupišky. Mama mokytojavo, tėvas vertėsi teisnininko praktika. Tačiau kai Lietuvą okupavo, Henriko tėvą suėmė, nes įskundė kaimynas, ir nuteisė. Jis 1943 metais mirė Kazachijoje. Mamai to išvengti pavyko dėl atsitiktinių aplinkybių. Mat jau po karo Paulauskų name apsigyveno Kupiškio NKVD viršininkas ukrainietis Makchynė. O jo šeimoje buvo mažas vaikas, kurį reikėjo prižiūrėti. Todėl Paulauskienė buvo šeimininkė, tarnaitė ir auklė. O enkavedistas žinojo, kur yra šių namų šeimininkas, ir tai retkarčiais primindavo, bet Henriko mamos nelietė. Todėl Henriku pavyko pabaigti Kupiškio gimnaziją. Buvo bandyta įstoti į Dailės institutą. Kai nepavyko, gimnazistas greitai apsisprendė ir iš Vilniaus iki Šiaulių atvažiavo ant traukinio laiptelių. Vaikinas tiek buvo išvargęs, kad nuėjo pamiegoti į Šiaulių šv. Petro ir Povilo bažnyčios šventorių.

Tuo metu Mokytojų instituto direktorius buvo Vaclovas Germanas - jautrus ir doras žmogus. Henrikas niekaip negali užmiršti ir Irenos Vaišnytės, kuri būsimiems pedagogams dėstė psichologiją, pati vaidino Šiaulių dramos teatre ir vadovavo instituto dramos būreliui, kuriam buvo leidžiama vaidinti pačiame Dramos teatre. Tai I. Vaišnytė ragino H. Paulauską atsidėti dramos studijoms. Bet buvo ir kitų dėstytojų: Petronelė Česnulevičiūtė, Aldona

Kelmės dvaro takeliais vaikšto du aukšti vyrai. Vienas - garsios Gruževskių giminės palikuonis Jonas Boleslovas Gruževskis, pirmą kartą po karo atvykęs į Lietuvą, antrasis - istorikas, kraštotyrininkas, buvęs radijo ir televizijos diktorius Henrikas Paulauskas. Tačiau jiems Kelmės dvaras sukelia ne tas pačias mintis, prisiminimus. Gruževskiui - tai artimų giminaičių istorija, Henriku Paulauskui - pirmoji darbo vieta. Čia išdykę pokario vaikai pirmąkart jį pavadino mokytoju.

Grigaitytė, Donatas Bubinas... ir Henrikas tapo istorijos mokytoju. Jam, dvidešimtmečiui jaunuoliui, pasiūlyta direktoriauti Dūkšto mokykloje arba važiuoti į Kelmę.

- Buvo liepos pradžia, kai atvažiavau į Kelmę apsižiūrėti, - šypsosi Paulauskas, - susiradau dvaro rūmus, kuriuose tuomet buvo Kelmės gimnazija, ir abejonių neliko. Čia buvo taip gražu, kad kitur aš jau nebe norėjau. Su šviesios atminties pedagogu Zenonu Vagoniu kartu apsigyvenome, kartu ir duona dalijomės. Man teko mokyti vyresnes klases. Ypač įsiminiau 9-ąją, kurioje mokėsi padykę Antanas Pažarauskas, Vaclovas Putvinskas, Romanas Bartkus, kiek ramesnis Jonas Kmita, tačiau ir su jais po truputį, be istorijos, suradome bendrą kalbą. Kartu ėjome į šokius, žaidėme futbolą.

Turbūt vaikinukams mokytojas turėjo nemažą įtaką, nes iš šios ketveriukės trys tapo pedagogais, o V. Putvinskas - žemės ūkio ministro pavaduotoju. Mokė H. Paulauskas ir žinomą rašytoją

Icchoką Mera, poetą Vladą Šimkų. Ne visi tapo rašytojais, pedagogais ar ministrais. Mokytojas džiaugiasi kiekvienu savo auklėtiniu ir su daugeliu bendrauja. Tačiau Kelmėje mokytojauti nedaug teko. Mat Paulauskas dar nebuvo tarnavęs kariuomenėje, ir komisarai jam tai kasmet primindavo.

Su tuometiniu direktoriumi Juozu Alzbutu gerokai pavaišinus Kelmės "vajenkomato" valdžią porą metų šaukimą atidėdavo. Tačiau čia parėjo dirbti kitas komisaras, tad liko viena išeitis - stoti į aukštąją mokyklą.

Taip jaunasis mokytojas tapo Vilniaus pedagoginio instituto studentu.

1956 metais savo žodį vis tvirčiau ėmė tarti Lietuvos radijas, kuriam trūko diktorių. Tais pačiais metais paskelbtas diktorių konkursas, kurį Henrikas kartu su Gražina Bigelyte, Juozu Baranausku sėkmingai įveikė. Tuometiniam radijo direktoriui Jonui Miliušui patiko Paulausko balso tembras, šį balsą Lietuvoje radijo klausytojai išgirdo 1956 metais balandžio 1 dieną. Prieš Šiluvos atlaidus valdžia vis siekdavo,

Henrikas Paulauskas Kauno TVR studijoje 1991 m. balandžio 7 d.

kad ten kuo mažiau žmonių nuvažiuotų, net gyvulių epidemiją prigalvodavo, barjerus keliuose statydavo. Nukentėjo dėl Šiluvos atlaidų ir Henrikas Paulauskas, parengęs reportažą apie tai, kokios gražios vietos apie Tytuvėnus ir Šiluvą. Televizijos ir radijo komiteto vadovai čia įžiūrėjo kvietimą aplankyti Šiluvos atlaidus ir... dvejus metus jam uždraudė rengti laidas.

Tačiau 35-erius metus buvęs radijo ir televizijos diktoriumi, vėliau - Lietuvos valstybinio muziejaus direktoriumi, plunksnos nepadėjo. Jis išleido kūrinių apie Kelmės rajono Palendrių bažnyčią, monografiją "Kupiškėnų kraštas", dabar baigia antrą šios knygos dalį, nes pirmoji rašyta sovietiniais laikais.

O į televiziją H. Paulauskas perėjo vėlesniais metais ir sako, kad čia dirbti buvo nelengva, ypač kai atsirado spalvotoji:

- Įsivaizduokit, - sako Henrikas, - apšvietimas 2000 liuksų, žliaugia

prakaitas, užuolaidos ir tos neilgai teišlaikydavo. Toks darbas ne vienam kolegai atėmė sveikatą, o Vytauto Kybarto jau nėra tarp mūsų. Kai kas mano, kad diktoriai daug uždirbdavo - nieko panašaus. Už pirmąją kategoriją mokėdavo tik 210 rublių, todėl daugelis televizijos darbuotojų turtu nesusikrovė.

Henrikas Paulauskas triūsė, kol padėjo atgaivinti Kelmės kraštotyros muziejų, kuriame derama vieta atsirado kražiškiui dailininkui Edmundui Žiauberiui, ankstesnio laikotarpio dailininkei Sofijai Remerienei, kilusiai nuo Tytuvėnų. Apie šią menininkę Paulauskas išleido knygutę. Tai jis Kelmės muziejuje tvarkydamas E. Žiauberio ekspoziciją atrado Sofijos litografijos klišes ir nuvalė nuo jų užmaršties dulkes. O Kelmės kraštotyros muziejus yra buvusios pokario gimnazijos patalpose, kur kažkada į savo pirmąją pamoką įžengė jaunas pedagogas, ir dabar nepamirštantis Kelmės kelių ir takelių.

ŠIAULIŲ KRAŠTAS.- 1995, SPALIO 3.

IDALIJA STANKIENĖ KALBASI SU HENRIKU PAULAUSKU. 2006 09 26

Paulauskas
244-59-57
Arclintdaly
107-84

H. PAULAUSKO AUTOGRAFAS

Netekome diktoriaus Henriko Paulausko

Eidamas 74-uosius metus, po sunkios ligos mirė ilgametis Lietuvos radijo ir televizijos diktoriaus, publicistas Henrikas Paulauskas.

Iš Kupiškio kilęs Henrikas Paulauskas baigė istorijos specialybę tuometiniame Šiaulių pedagoginiame institute (dabar Šiaulių universitetas), dirbo mokytoju Kelmėje. 1955 metais laimėjo radijo diktorių konkursą kartu su Juozu Baranausku, Gražina Bigelyte, Undine Nasvytyte ir Algimantu Matulevičiumi.

Pirmą kartą Lietuvos radijo

klausytojai sodrų Henriko Paulausko balsą išgirdo 1956 metų balandžio 1 dienos žiniuose – pradedantysis diktoriaus kartu su Janina Navikaite perskaitė pirmąsias savo žinias. Dirbdamas radijuje diktoriaus baigė mokslus tuometiniame Vilniaus pedagoginiame institute (dabar Pedagoginis universitetas), dirbo nepilnamečių nusikaltėlių kolonijoje ir mokytoju vidurinėje mokykloje. 1970 metais diktoriaus perėjo į Lietuvos televiziją, vedė žinias ir „Panoramą“, pats parengė nemažai radijo ir televizijos laidų, daugiausia istorine tematika. Nuo 1965 metų diktoriaus buvo Lietuvos žurnalistų sąjungos narys.

35 metus skyręs diktoriaus darbui, 1991 metais Henrikas Paulauskas išėjo iš Lietuvos televizijos ir tapo Valstybės muziejaus direktoriumi. Nors šis muziejus gyvavo vos porą metų, buvęs diktoriaus jame surengė nemažai parodų. Uždarius muziejų, Henrikas Paulauskas vedė televizijos istorinę laidą, filmavo, sukūrė apie septyniasdešimt laidų.

Henrikas Paulauskas parašė monografijas apie gimtąjį Kupiškio kraštą, savo kraštietį, buvusį ministrą pirmininką generolą Joną Černių, rengėsi parašyti atsiminimus apie savo darbą radijuje ir televizijoje.

Henrikas Paulauskas bus laidojamas šiandien sostinės Antakalnio kapinėse.

ELTA nuotr.

ŠIAULIŲ KRAŠTAS.- 2006, RUGSĖJO 5, P. 3.

AUTORINĖS RADIO IR TV LAIDOS

1. Radijo reportažas „Štai ką gali komjaunuoliai“: [iš Kelmės raj.] . – 1961, rugsėjo 26.
2. Radijo reportažas „Kelmė skamba eteryje“: [apie kelmiškius trumpabanginius radijo mėgėjus] . – 1966, spalio 7.
3. TV laida „Kelmė ir kelmiečiai“. – 1965, lapkričio 4.
4. TV laida „Žemaičių švietimo židyns“: [apie Kražius] . – 1966, gruodžio 24.

H. PAULAUŠKO STRAIPSNIAI APIE KELMĖS RAJONĄ

1. Vieno bokšto istorija: [apie Kelmės dvarą] // Švyturys.- 1961, Nr. 7.
2. Žemaičių švietimo židyns: [apie Kražius] // Kalba Vilnius.- 1966, Nr. 51.
3. Kaip Kražiuose mokyklas statė // Švyturys.- 1966, Nr. 6.
4. Anų vasarų žygiai: [apie pedagoginį darbą ir kraštotylinę veiklą Kelmės vid. m-loje] // Komunistinis žodis (Kelmė) 1977, Nr. 69.

Henrikas Paulauskas televizijai ir radijui atidavė 35 metus „Eltos“ nuotr.

2. Kartu su LTSR nusipelnusiu mokytoju Jonu Vadeikiu (1903—1982) dideliu ir kūrybingu kraštotyros entuziastu, publicistu, puikiu mokytoju ir bičiuliu Kelmėje.

3. Pedagoginio darbo Kelmės vid. mokykloje 1952—1955 metais teko atlikti pirmuosius kraštotyrynius žygius ir ekspedicijas Žemaitijos kalvom ir kloniais.

4. Kupiškio rajone, Uoginių kaime nepailstantis kraštotyryninkas Adomas Petrauskas sukūrė turtingą ir unikalų kaimo muziejų, kurį kasmet aplanko tūkstančiai ekskursantų.

JUZEFA RAMANAUSKAITĖ

Įteikta R. Biržinytės premija

Regina MUSNECKIENĖ

Tradiciniame poezijos pavasarėlyje "Kiekvienam paukšteliiui savas balsas" šių metų Reginos Biržinytės premija įteikta kražiškei literatei Juzefai Ramanauskaitei už publicistikos knygą "Kad nepaklystume". Pristatyta tytuvėniškės literatės Teresės Rimulaitytės eilėraščių knyga "Trokštu tylos".

ANKSTI mirusios kelmiskės poetės Reginos Biržinytės, išleisusios kelias eilėraščių knygas, premija įsteigta po jos mirties, prieš šešerius metus. Ši premija skiriama rajono literatams už geriausių Kelmės rajono literato metų knygą bei aktyvią kultūrinę veiklą. Tūkstančio litų premiją skiria rajono savivaldybė.

Premiją įteikė rajono Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas A. Krutkevičius. Jau antrąją knygą išleisusią Juzefą Ramanauskaitę premijos įteikimo proga sveikino Kražių seniūnas V. Andrulis, bibliotekininkė E. Liekienė, Kražių kultūros centro direktorė L. Leliukienė, Kražių vidurinės mokyklos liuanistė Genovaitė Mockuvienė, kelmiskiai literatai ir kultūros darbuotojai.

Poezijos pavasarėlių iniciatoriaus "Vieversio" klubo prezidentas V. Kalvaitis uždegė žvakes, buvusieji R. Biržinytės literatūrinės premijos lauretai pamerkė į vazą po geltoną rožę - poetės mėgstamiausią gėlę. Po renginio geltonos rožės nuneštos ant jos kapo.

T. Rimulaitytės knygą pristatė Tytuvėnų vidurinės mokyklos skaitovai. Literatę sveikino jos mokiniai, literatai, kultūros darbuotojai.

Renginyje dalyvavę Šiaulių ir Raseinių rajonų bei Kelmės literatai pasidalijo prisiminimais apie R. Biržinytę, paskaitė savo kūrybos.

Juzefai Ramanauskaitei premiją įteikė ir laureatės juostą užrišo Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Algis Krutkevičius.

Autorės nuotr.

Teresė ulaitytė erskaitė raščių iš knygos "Trokštu tylos".

ŠIAULIŲ KRAŠTAS .- 2002, GEGUŽĖS 22.

KELMĖS KRAŠTAS .- 2002, GEGUŽĖS 22.

Amelija MILTENIENĖ

Kai 1965 m. atsikėliau gyventi į Kražius, kražiškių, išskyrus mokytojus, beveik nepažinojau. Pirmoji, atkreipusi mano dėmesį, buvo Juzefa Ramanauskaitė, visų kražiškių vadinau Juze. Lydėjo mirusįjį į kapus, ir garsiausiai aidėjo žemas, bet sodrus jos balsas (gyvenau pakelyje kapines). Priešais kiekvieną karstą solidžiai žingsniuodavo nedidukė, paprastai kaimietiška apsirengusi, visada po smakru parišta skarele (lyg rašytoja Žemaitė) moteris, žemu balsu atitardama vyrų giesmėms. Sekmadieniais visada matydavau ją, einančią į bažnyčią.

O geriau J. Ramanauskaitę pažinau po kelių metų, kai pradėjau artimiau bendrauti su jos kaimynais, pas kuriuos beveik visada rasdavau Juzefą. Atgiedanti visus Gavėnios "kalnus", visiems maloniai besisypsanti; bet sugebanti išsakyti ir griežtai atvirą, tiesų žodį, jį traukė loginiu mąstymu, kalbos sklandumu, minčių nuoseklumu.

Į mokyklą vis labiau grįžtant senovinėms dainoms, etnografiniams renginiams, susitikimams su liaudies dainininkais ir pasakoriais, dažna viešnia čia tapo ir J. Ramanauskaitė - tai padainuodama, tai pasakaitę pasekdama ar kokį senovinį besisypsanti, pasakodama. Tada dar labiau atsiskleidė jos liaudiškos kalbos grožis, sugebėjimas kalbėti be jokio užrašėlio ar planėlio - sklandžiai, nuosekliai ir gyvai, su gilia meile Lietuvai ir žmonėms.

Prasidėjus Atgimimui, ji viena pirmųjų įsijungė į mokytojo Edvardo Dirmeikio organizuojamą Sąjūdžio vaikų Kražiuose, atkūrė krikščionių demokratų partiją ir kurį laiką jai vadovavo. Bet... Ne visiems patiko, kad Juzefa matė ir jų, "neklusnčiųjų", klaidas, atvirai jas išsakydavo.

***

Juzefa Ramanauskaitė gimė 1916 m. Kražių valsčiuje, Pakalniškių kaime, kaip pati sako, "samanotoje bakūžėje pateko į vargingai gyvenančių tėvų globą" (tėvai turėjo 5,5 ha žemės ir 10 vaikų. Juzefa - devintasis vaikas šeimoje). Anksti neteko motinos, po kurio laiko - ir tėvo, tad anksti išėjo ir "į svieta" užsidirbti duonos.

- Visi darbdaviai man buvo geri. Gal aš nemokėjau vertinti, - nusišypso geraširdiška šypsena. - Sąžiningai dirbk - visur bus gerai.

Abu tėvai mokoje skaityti ir rašyti, o tėvas net "narodnąją" buvo baigęs, tad caro kariuomenėje jį paskyrė kalėjimo prižiūrėtoju Raseiniuose. Tekdavo galežiniais pančiais surakintus kalinius varyti pėsčius iš Raseinių į Kauną. Tėvas tuos pančius nuimdavo, o netoli Kauno vėl užėdavo, tuo palengvindamas nelaimingųjų kančias. Bet skundikų buvo visais laikais - įskundė ir pusantų metų teko išbūti katangoje, iš kurios grįžo be sveikatės.

- Vaikai, nesigėdinkite, kad jį su

Šviesi pynė, iš vargo supinta

tėvelis buvo katogininkas, - sakydavęs dėdė. - Jis darė gerą darbą...

Gal iš tėvelio ir Juzefa paveldėjo jautrią širdį.

- Neduok Dieve, jei kas dėl mano aplaidumo kentėtų - susimąščiusi kalba Juzefa.

Skurdžiai gyveno gausi Ramanauskų šeima, bet laikraščiai visada surasdavo pinigų. O knygų paskaityti Juzefa parsinešdavo iš Pašilės kunigo K. Kuprevičiaus. Kai tėveliui Juzefa pasiguodė, kad klebonas kažkodėl draugei Stasikei duoda pasakėles, knygeles apie vaikus, o jai - teologijos vadovėlį ar vėl kokią "sunkesnę", - tėvas atsakė:

- Džiaukis, vaikeli, - vertingesnes duoda.

Ir tarnaudama pas ūkininkus, Juzefa surasdavo laiko paskaityti: šeimyna sugula pamiegoti, o ji - su knyga ar laikraščiu. Įdomesnes mintis užsirašydavo. Turėjo net du sąsiuvinius tokių minčių, bet per karą ir nuolatinius kraustymusis kažkur prapuolė.

1941 m. pradėjo rašyti prisiminimus ir įspūdžius apie tragiškus Lietuvai 1940-ųjų metų įvykius, bet, kai 1946 m. darė krata, tuos prisiminimus išsinešė. O nepasitikejo jai ir persekiojo visą laiką.

- 1941 metais, dar prieš karą, einu šaligatviu ir susitinku Kražių partorgą. Pakvietė užėiti, klausė, kur dirbu, kiek uždirbu, siūlė lengvesnį ir geriau apmokamą darbą, bet... pasiūlė pasirašyti (matyt, vieno parašo pritrūko), kad išvežtu buvusį mano šeiminką. Griežtai atsisakiau ir "lengvesnio darbo" nebegavau, - pasakoja Juzefa.

1944 m. parvažiuo gyventi į Kražius. Dirbo duonos kepyklos vedėja, vaikų darželio ūkvedė, pašto viršininko pavaduotoja, bet vis

neilgai, nors "visi darbai patiko ir juos atlikdavau sąžiningai, bet turėjau savo įsitikinimus, buvau kaltinama kaip nacionalistė, gal neįtikau ir charakterio tiesumu"...

Tuo laiku vėl pradėjo rašinėti. Norėjo rašyti noveles, nes tas žanras visada žavėjo, paskui nutarė sukurti ką nors "iš gyvenimo", buvo net tema pasirinkusi - "Šeimos tragedija". Bet reikėjo rūpintis duonos kąsniu ne tik sau, bet ir sesers sūnui Albinėliui, kurį, I grupės invalida, 1954 m. pasiėmė trijų metų - prižiūri ir maitina iki šiol.

- Sunkiai gyvenau: kada valgė, kada ir ne - žiūrėjau tik vaikui... O jam reikėjo ir žuvies taukų, ir geresnį kasnelį, - prisimena Juzefa ir mįslingai priduria, todėl atjaučiu ir kitą: kam skaudu, kam graudu...

Tą lyg iš senovinių pasakų užsilikusią trobelę Kražių miestelio pakrašty, netoli kapinių, nusipirko 1962 m. (stebina aštuoniasdešimtmetės moters atmintis: tikslios datos, pavardeš, įvykiai - viskas lyg "iš rašto"...). Pirko už paskolintus pinigus, o paskui, po kruopelytę dėdama, pusbadžiu gyvendama, iš vieno skolindamasi, kitiems atiduodama, išsimokėjo skolas, laužėlį apsitvarkė. Ir telpa jame, pasak Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkės Irenos Seliukaitės, "knogos, žurnalai, buitės reikmenys, Albinukas ir dažni svečiai". Na, o ovečiai iš Juzefos neišvažiuoja nepavaišinti - ar tai būtų kraštotyrininkai, ar kultūros darbuotojai, valdžios atstovai, žurnalistai, ar šiaip užklydę - visiems atsiranda kavos puodelis, sausainėlis.

Kai 1974 m. žinomas Lietuvoje kraštotyrininkas Jurgis Dovydaitis, rinkdamas kraštotyra Kražiuose, apsilankė ir J. Ramanauskaitės

trobelėje, jį nustebino tos moter erudicija, kalbos liaudiškumas grožis, atmintis išlikę tautosako lobiai. Jis ir pasiūlė (kaip Povila Višinskis Žemaitėje), ką išlaikė švie: jos atmintis, užrašyti. Taip 1975 m. jam jau buvo nusiųstas pirmas 10 lapų sąsiuvinis. 1976 m. - antras, 1994 m. - trečias, iš kurių ir susidarė graži knygelė "Kakarykainio aidai (Kakarykainis - jos tėviškės kalnelis Knygelę Kelmės savivaldybė išleis 1996 m. išleido leidykl "Atkula". Joje - dainos, rateliai, vaik dainos ir žaidimai, garsų pamėg džiojimas (paukščių, gyvulių, roplių ir žvėrių, darbo įrankių), humoristinė dainos, talalinės, mįslės ir minklės patarlės, priežodžiai ir frazeologizma patyčios, oro spėjimai, gydyma pasakojamoji tautosaka, anekdota literatūrinės dainos ir religinė giesmės. Knygutės pratarmėje I Seliukaitė J. Ramanauskaitę apibūdina kaip "dvasios milžinę", iš kart patraukiančią "asmenybės gyliu". Jos surinkta tautosaka - tai savotiška: liaudies filosofija, sukaupta pe šimtmečius iš lūpų į lūpas, o suaukšt į vieną vietą sudaro tikrą išminties lobyną. "Kiek stiprybės reikia turėti kad įveiktum savo skausmą, vargą: ir lapas po lapo margintum sąsiuvinėje vinyje vaikystės ir jaunystės: ryškiausius prisiminimus", - rašo I Seliukaitė, stebėdamasi: "Ar yra sritis tema, kuri nedomintų Juzefos?"

Iš tiesų ji domisi viskuo: literatūra mokslo pasiekimais, ekonomika ir politika, religija ir net filosofija, o kraštotyros draugijos suvažiavime Vilniuje, pasak I. Seliukaitės, "rėžė kalbą be jokio raštelio", nustebindama "mokslo protus". Ir iš kur reiki: imti tiek stiprybės, įkopus į dešimtį: dešimtį, dalyvauti renginiuose literatūros susibūrimuose, visur būti ne tik stebėtoja, bet ir aktyvia dalyve su savo mintimis, blaiviu požiūriu gyvenimą, vertinti situaciją ir žmones iš kur imti tiek šviesos ir gyvenimo džiaugsmo, kai aplinkui - tiek siurzusų, piktų ir išsikvėpusių?...

Kelmės rajono laikraštis "Bičiulis" dar dažnokai skelbia J. Ramanauskaitės straipsnius, dažniausiai - katalikiško gyvenimo temomis (jaunystėje ji svajojo stoti į vienuolyną, bet reikėjo kažkiek pinigų, kurių neturėjo).

Dabar ji norėtų baigti rašyti prisiminimus. Tvarko ir nori perduoti muziejui brolio, teisininko, archyvą. Į klausimą, kaip ji žiūri į kitamiečius, pagalvojusi atsakė:

- Vertinu ne vardą, o žmogaus darbą: ne visi gali būti vienos minties... Svarbu tai, ką žmogus dirba. Esu tikinti. tikiu pomirtiniu gyvenimu, tad norėčiau, kad visi tikėtų. Bet nė vienam nejučiu neapykantos nė keršto.

O apie savo gyvenimą Juzefa sako, kad tai "pynė, supinta iš vargo".

Kražiai

A. Bitvinsko nuotraukoje: J. Ramanauskaitė prie savo gimtojo Kakarykainio.

80 metų jubiliejui - knyga

Notrauka iš Juzefos Ramanauskaitės albumo

„Šiaulių kraštas“ jau rašė, kad šis ruduo kražiškai Juozefai Ramanauskaitėi labai įsimintinas - jai sukako 80 metų ir tarsi jubiliejaus proga išleistas jos tautosakos rinkinys „Kakarykainio aidai“.

Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininke Irena Selukaitė šios knygos įžangoje rašo: „Patyrusi visokiausių gyvenimo išbandymų, dažniau skausmo nei džiaugsmo lydėta, ši mažutė moteris yra dvasios milžinė. Gieki stiprybės reikia turėti, kad įveiktum savo skausmą, vargus ir lapas po lapo margintum sąsiuvinius vaikystės ir jaunystės ryškiausiais atsiminimais, pajudinti tuos giliečius dvasinius klotus, kurie ir tautos išlikimo pamatus laiko.“

O tai, kas dainos posmais, padavimais ir pasakomis, šmaikščiais pastebėjimais ir savotiška filosofija“.

Nuo amžiaus sulinkusi trobelėje Kražių miestelio pakraštyje, kurioje kartu su sesers sūnumi Albinu, nuo pat gimimo kamuoja negalios, gyvena Juzefai Ramanauskaitė. Šioje trobelėje ne kartą lankėsi amžino atminimo kraštotyrininkas profesorius Česlovas Kudaba, kuri mūsų krašto šviesuoliai. Visi, kam teko bendrauti su mažute, vikria, greita namelio šeimininke, stebino jos platus akiras, savitas požiūris į gyvenimą, optimizmas.

Visą gyvenimą praleidusi Pašilės ir Kražių apylinkėse puikiai prisimena čia girdetas sakmes, pasakas, dainas ir papročius. Tai ir sudaro jos kūrybos pagrindą. Kadangi jos kūrybos šaknis - vaikystėje, todėl ir klausiu Juzefos Ramanauskaitės:

- Kokia buvo jūsų vaikystė ir jaunystė?

- Esu gimusi Pašilės parapijos Pakalniškių kaime dar gaudžiant Pirmąjį pasaulinį karą, 1916 metais, gausioje šeimoje - augau tarp 6 seserų ir 4 brolių. Tėvai turėjo tik 5,5 hektaro žemės, todėl vaikams teko tarnauti pas tikininkus. Nors tėveliai buvo neturintgi, bet vaikus pramokė, nė vienas nelikom beraščiu. Į mokyklą pirmus metus nuėjau po Užgavėnių jau mokedama skaityti, rašyti ir skaičiuoti. To išmokau iš vyresnių brolių ir seserų, todėl iš karto priėmė į antrą skyrių. Antrais metais mokyklos duris praverčiau po grabnyčių (vasario 3 dieną), o trečiais į ketvirtą skyrių atėjau ankščiau - po Visų šventų. Mokyklą gerai pažymiais baigiau 1929 metais. Tais laikais pradinės mokyklos buvo visiems atviros, tik niekas į jas varu nevarė, mokėsi kas norėjo. Neturtingi gaudavo ir šiek tiek paramos. Iš

visų brolių ir seserų į aukštąją mokyklą prasimušė brolis Bonifacas. Buvo gabus, gerai mokėsi. Pradžioje stėjo į kunigų seminariją, bet susirgo. Po to - į karo mokyklą, tapo karininku, tik greitai išėjo į atsargą, nes įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetą. Dirbo Kaune. 1941 metais Berlyno universitete apgyne daktarata, tapo teisės mokslų daktaru. Tuo neapsiribojęs. Įstojo į Tiubingeno universiteto Ekonomikos fakultetą studijuoti ekonomikos. Liko Vokietijoje. Nevedęs, pasiligojęs. Nuo 1944 metų jo nemačiau. Jau pora metų, kai laišku iš brolio nebegaunu.

Nors buvom neturtingi, bet į mūsų namus atėdavo nemažai spaudos. Nuo vaikystės pamėgau laikraštį ir knygą. Jų gaudavau iš Pašilės klebono.

Mano mokslai baigėsi pradinė mokykla Teveliui mirus, išėjau tarnauti pas tikininkus ir dirbau jiems 9 metus. Dirbti teko daug, bet gyvenom linksmai. Visą sugrovo karas. 1944 metais atsikėliau į Kražius. Po karo čia atidarė valstiečių jaunimo progimnaziją. Šokau toliau mokytis ir ją baigiau 1949 metais. Labai norėjau ir toliau mokytis, tapti buhalterė. Parašiau laišką į Kauną, kur buvo rengiami buhalterinės apskaitos specialistai. Gavau atsakymą, kokius, norint įstoti, atsiųžti dokumentus. Tarp kitų reikėjo turėti valstiečių vykdomojo komiteto charakteristiką. Nuėjau tos charakteristikos, o čia dirbusieji į mano prašymą atsakė: „Kai mes parašysime tau charakteristiką, ne į Kauną, bet pas baltąsias meškas nuvažiuosi.“ Išsigandau tokių žodžių. Paskui apgailestavau, kad nesikreipiau į Steponą Ališauską, tuometinį valstiečių partorgą. Kad ir tokias pareigas turėjo, bet buvo teisingas žmogus. Jį pakeitęs partorgas ne rądomis, bet spyriu duris atidarydavo. Davė nurodymą atleisti mane iš pašto, o kai įsidarbinau pieninėje, ir iš čia pareikalavo atleisti kaip nepatikimą. Buvo toks laikas, kai vienas sprendė šimtą ir tūkstančių likimus. Iš visur atleista šiaip taip verčiau virpdama, ausdama. Prisiėjo jauniausios sesers beda - jai gimęs kūdikis pasirodė esąs nesveikas. Sesuo prašė, kad paaimčiau Albinuką, nes neturėjo sąlygų pati jį auginti. Paemiau. Jau daugiau kaip 40 metų mudu kartu su Albinuku, kuriam pripažintas pirmos grupės invalidumas.

Gal ir gerai, kad negalėčiau išvažiuoti mokytis? Būčiau tapusi buhalterė, o kas Albinuku pasirūpintų?

Tokia buvo ta mano vaikystė ir jaunystė. Prisižiūrėjim, prisiklausim, pajutum visko - ir žmonių šaudymų, ir

trėmimų, ir kitokių nusikaltimų. Ir mane savaitę Kražių areštineje išlaikė, laimei, niekas neįskundė, nepasirašė, tai bylos nesudarė paleido. O brolių Nikodema, dirbusį Kasiadoryse geležinkelio kelyje, kaip išvežė į Raseinių kalmėtas, taip ir dingo be žinios. Brolis Leopoldas slapstėsi nuo kariuomenės...
- Kada paėmėt plunksną į ranką?

Pirmasis mano raštas į „Mūsų gamtos“ žurnalą dėl Kakarykainio. Nukirto nuo jo medžius, išrausė buldozeriais, subjaurojo mano vaikystės kalvą. Rašiau, prašiau, kad ją apsaugotų. Ačiū Pašilės mokyklos direktoriui Vaugauskui - suorganizavo mokinių talką, ant kalvos medelių prisodino, aptvarkė išraustas duobes.

Po to emiau rašinėti į rajoninį laikraštį daugiausia dorovės temomis, kitokiais pastebėjimais. Likimas leme, kad 1974 metais sutikau Jurgį Dovydaitį, žymų kraštotyrininką. Tai jis paskatino, ragino rašyti, nenusinėti į karštą tai, ką prisiminiau iš jaunystės. Rašiau į storus sąsiuvinius prisimintas pasakas, sakmes, dainas, papročius ir siunčiau tam geram žmogui. Iš penkių storų šimtalapių sąsiuvinų ir gimė „Kakarykainio aidai“.

Profesorius Česlovas Kudaba esu pasidėjęsi užrašyti ir savo atsiminimus. To kol kas neišrašė. Esu labai laiminga, kad išleisti „Kakarykainio aidai“, visiems padėjusiems šią knygą išleisti turui nuoširdų ačiū. Jei Dievas duos sveikatos, gal dar parašysiu ir atsiminimus.

- Jūs visą laiką gyvenate tose pačiose apylinkėse. Kas čia pasikeitė į gera, kas - į blogą pusę?

Mano jaunystėje daugelis gyveno neturtingai, bet linksmai, mokojo džiaugtis tuo, ką turi, būti laimingais. Nebuvo kaimo trobosose sofų, minkštų kėdžių, kitų baldų. Lyg stebuklas buvo pamatytas pirmasis automobilis, o kai Matula iš Dargiškių kaimo pasidėjęs ausinė radiją, tai ir pasiūlykiai traukė pasiklausti to stebuklo. Tai buvo apie 1930 metus, mano amžiaus žmogui atrodė ne taip seniai. Šiandien ir kaime pilna radijų, televizijos aparatų, gražių baldų, automobilių, kitokių technikos. Bet jau nebegirdėti dainų, kurios aidėjo laikais jaunystės metais. Pasi-gendū ne tik dainų, bet ir buvusios moralės normų. Ar kas anais laikais girdėjo apie vagystes, kurios šiaandien tapo lyg kasdienis reiškinys? Raktų nereikėjo - užtekdavo pagaliuku užremti duris, ir prašalaitis suprasedavo, jog šeimininkų nėra. O sąvaidystė, žmogaus dingimas priekary velgi didžiausia retenybė. Seniau, jeigu kaime sunkus ligonis kurioje šeimoje buvo slaugomas, paėliui kaimynai atėdavo padėti, paslaugydavo. Kad kas galetu į dabartinį daug kartų turtingesni kaimą gražinti dorovingumą, teisingumą, meilę, pagarbą ir paramą vienas kitam - kitoks būtų gyvenimas. Be minėtų savybių kaimo žmogus nebuvo vertinamas. Būdavo, jei eini pėsčia, o važiuota sutinki - visada pavezindavo, nežūrint, pažįstama tu ar pirmą kartą regima. Dabar lekia sukrite į mašinėles ir pažįstami, ir, atrodo, esi padėjęs tam žmogui, bet nestoja, nurūksta tolyn...
- Kaip jūs manote - ar blogis nugalės gerį?

- Įkritau į dešimtą dešimtą. Per savo netrumpa gyvenimą sutikau daugybę žmonių, mačiau kelias valdžias. Yra žmonių gal iš prigimties, o gal dėl auklėjimo linkusių į visokį blogį. Tačiau gerų yra daugiau. Ko iš savo vaikų gali tikėtis girtuokliai, prageriantys iš valstybės vaikams skirtus pinigus? Blogai, kai žmogus yra vargas, bet nedidele laime, kai turtingas grobia kiek apžiodamas, skriaudamas ir savo artimą. Vargu ar jam turto kada užteks, ar jis bus laimingas.

Gyvenime visada siekiu teisingumo, saktiau teisybę į akis. Gal kas dėl to ir supyko, bet aš negaliu pakeisti neteisybės, kokių vardu ji besidangstyta. Žmones vertinu ne pagal turą, užimamas pareigas, priklausymą vienai ar kitai partijai, bet pagal jų darbus. Darbai parodo, ko žmogus vertas.

Tikiuosi sulaukti gal ne turtingesnio, bet teisingesnio, dorovingesnio gyvenimo.

Kalbė josi
Vytautas PIKTURNA

Antroji J. Ramanauskaitės knyga

Jonas LIPSKIS (Kražiai)

Kražių kultūros centre pristatyta kražiškės Juzefos Ramanauskaitės antroji knyga "Kad nepaklystume...". Ją sudaro trys skyriai: "Ten, kur ažuolas linguoja", "Tikėjimo šviesa" ir "Viešpatie, globok Lietuvą". Tai publicistika, spausdinta rajono laikraštyje "Bičiulis".

Pirmame skyriuje skelbiami nepamirštami vaikystės prisiminimai iš autorės gimtojo Kakaryklnio, iš šeimos. Pasak pačios Juzefos: "Atėjau, kaip ir visi šeimos vaikai, į samanotą bakūžę, vargingai gyvenančių tėvų globą. Buvau Juozapo ir Marijonos Ramanauskų iš eilės devintas vaikas...". Toliau vaizdingai pasakojama apie nelengvus jaunystės metus. Antroje knygos dalyje - rašiniai sakralinėmis temomis, gilūs apmąstymai. Rašydama apie Adventą, J. Ramanauskaitė primena, kad tai - rimties ir susikaupimo metas, be to, pataria nerengti triukšmingų pasilinksminimų, nedalyvauti juose, o penktadieniais - pagal galimybes susilaikyti nuo mėsiškų valgių, nevartoti svaigalų. Trečiame knygos skyriuje - šiandienos džiaugsmo ir skausmo temos, šventės, susitikimai, mintys po atilaidų ir kt.

J. Ramanauskaitę susirinkusiems pristatė ir pasveikino Kražių seniūnas Vaclovas Andrusis, o knygos sudarytojas ir redaktorius, Kaimo rašytojų sąjungos pirmininkas Kostas Fedaravičius iš Jonavos pažymėjo, kad ši knyga sušildys daugelio širdis... K. Fedaravičius J. Ramanauskaitę apjuosė tautine juosta, įteikė degančią žvakę, kaip gėrio simbolį. Rajono Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Algis Krut-

J. Ramanauskaitę (viduryje) sveikina Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos pirmininkas K. Fedaravičius ir J. Lipskio nuotrauka

kevičius J. Ramanauskaitę palygino su mažo miestelio didžia asmenybe, iš kurios dvasios turtų reikėtų pasisemti visiems.

J. Ramanauskaitę sveikino ir visokeriopos sėkmės linkėjo Kražių parapijos klebonas A. Budrius, rajono savivaldybės atstovė A. Kvintufelienė, literatės ir kartu brolienės iš Butkiškės St. Ramanauskas, visuomeninės organizacijos "Krašto informacija" atstovė R. Ščiglinkienė, Kražių bibliotekos darbuotoja Elena Liekienė ir kiti.

Kražių kultūros centro direktorės Linos Leliukienės vadovaujamas moksleivių dramos būrelis inscenizavo J. Ramanauskaitės pasaką. Kelias dainas padainavo Kražių kultūros centro moterų an-

samblys, vadovaujamas Vytauto Šveikausko, koncertavo kelmiškio Justino Kasparo vokalinis instrumentinis ansamblis. Pabaigoje parodytas "Krašto informacijos" sukurtas dokumentinis filmas apie J. Ramanauskaitę, jos gyvenimą bei visuomeninę veiklą atspindėjo ir nuotraukų bei spausdintų publikacijų paroda "Gyvenimo pynė, iš vargų supinta", kurią paruošė bibliotekos darbuotoja E. Liekienė.

Kražių parapijos klebonas A. P. Budrius knygos pratarėje rašo: "Stebina šios senučiukės, kaimo šviesuolės, energija. 85-mečio proga išleidžiama antroji jos knyga "Kad nepaklystume...". Tai gilūs apmąstymai, kurių labai reikia žmogaus prisikėlimui...".

Pagerbta “Kakarykal- nio aidų” autorė

Vytautas PIKTURNA

Spalio 2 dieną Kelmės kultūros rūmuose skaitytojams pristatyta kražiškės Juzefos Ramanauskaitės knyga - 150 puslapių tautosakos rinkinys “Kakarykainio aidai”, kurią rajono Kultūros ir sporto skyriaus užsakymu 1000 egzempliorių tiražu išleido vilniškė leidykla “Atkula”. Knygos leidimą finansavo rajono savivaldybė.

Kartu gausiai susirinkę kelmiškiai, kražiškiai gražiai pažymėjo ir autorės 80 metų jubiliejų. Renginį dainomis ir muzika pradėjo jaunimo folkloro centro folkloro ansamblis “Taduja”. Autorę susirinkusiems pristatė Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Algis Krutkevičius. Apie Juzefą Ramanauskaitę, jos kūrybą kalbėjo Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė Irena Seliukaitė, “Atkulos” direktorius Aloyzas Janulis, “Bičiulio” redaktorius Raimundas Mikalčius, buvęs rajono valdytojas Zenonas Mačernius, rajono meras Stasys Lekšas.

Apie savo gyvenimą, kuris bėgo

Jono LIPSKIO nuotr.

Iš kairės - knygos leidėjas A.Janulis, J.Ramanauskaitė ir Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė I.Seliukaitė.

tarp 9 brolių ir seserų 5,5 ha dydžio tėvų ūkyje, tarnaujant pas svetimus, dirbant įvairius darbus, papasakojo autorė. Gal todėl ji apie savo gyvenimą sako: “Gal geriau tiktų jį pavadinti pyne, supinta iš vargo”. Nors buvo gabi, bet didesnio mokslo dėl susidariusių sąlygų nepasiekė. Atsitiktinai sutiktas Jurgis Dovydaitis ją skatino užrašinėti tautosaką. Rašiusi, ką girdėjo iš tėvo, ką šiaip išgirdusi, kas krito į širdį ir atmintį. Viskas užrašyta iš Pašilės, Kražių apylinkių, kur prabėgo autorės gyvenimas.

Juzefai Ramanauskaitei išsakyta

gražių sveikinimų. Gėlių įteikė rajono meras Stasys Lekšas, Kražių seniūnas Steponas Tamkus, Kražių vidurinės mokyklos direktorius Kęstutis Remeika, buvęs rajono valdytojas, apskrities Žemės ūkio departamento direktorius Zenonas Mačernius ir daug kitų.

Daugelį sužavėjo gyvenimo išmintim, krikščioniškom vertybėm paremta Juzefos Ramanauskaitės kalba, kurią ji pasakė baigiantis renginiui. O renginys baigėsi autorę apjuosus juosta, visiems sugiedojus jai skirtą “Ilgiausių metų”. Po to ji dalijo autografus.

Juzefa Ramanauskaitė

KAD
NEPARLYSTUME...

Kražių šviesuolė

Vytautas PIKTURNA

Kražių šviesuolė vadinama Juzefa Ramanauskaitė pažymi 85 metų sukaktį. Didelių mokslų nebaigusi, ji eina per gyvenimą, dalydama gerumą, santarvę, supratimą ir kitas amžinašias vertybes, puoselėja kultūrą ir kraštotyra. Prieš penkerius metus išleistas jos parengtas tautosakos rinkinys "Kakarykalinio aidai". 85-osiomis metinėms pažymėti išeina nauja prisiminimų, publicistikos knyga "Kad nepaklystume", kurią išleidžia kaimo rašytojų spaustuvė "Dobilas".

Vaikystės vaizdai sugulė knygoje

Juzefa Ramanauskaitė šį pasaulį išvydo Pašilės parapijos Pakalniškių kaime.

Visas tėvų turtas - trobelė, 5,5 hektaro žemės ir 10 vaikų. Juzefa - devintoji. Mama mirė sulaukusi 46-erių. Juzefai tuo metu buvo septyneri, mažiausiai sesutei - ketveri.

Mokyti Juzefai nebuvo jokių galimybių. Dabar ji mena, kad ji vieną didžiausių vaikystės švenčių - prie šv. Komunijos, teko eiti basai - nebuvo už ką batelius nupirkti...

Imli mergaičiukė nuo vaikystės stebėjo gyvenimą, klausė pasakų ir padavimų, dainų ir dainuškų, įvairiausių pašmaikštavimų. Po daugelio metų šis atmintyje išsaugotas liaudies kūrybos lobis sugulė raštais į "Kakarykalinio aidus".

Knygą palankiai sutiko skaitytojai ir kraštotyros specialistai. Už aktyvų dalyvavimą kraštotyros veikloje, brandžius darbus, savo krašto istorijos atminties puoselėjimą Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė Irena Seliukaitė apdovanojo Juzefą Ramanauskaitę draugijos padėkos raštu. Panašų padėkos raštą jai įteikė ir Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Algis Krutkevičius.

Mintys apie praeitį ir dabartį

Kaip ir daugelio nepasiturinčių tėvų vaikui, prieškarinio Lietuvoje Juzefai teko samdinės dalia. Dėl to ji ir dabar nesiskundžia - jai darbdaviai buvę geri.

"Man atrodo, kad dabar Lietuvoje neturtingam paaugusiam kaimo vaikui sunkiau, - sako Juzefa Ramanauskaitė.

Dviejų knygų autorė Juzefa Ramanauskaitė įsitikinusi, jog žmonės - geri.

Autoriaus nuotr.

- Tarpukario Lietuvoje ūkininkai samdė bernus ir pusbernius, mergas ir pusmerges. Samdinyi gaudavo pastogę, maistą, drabužius ir sutartą atlyginimą. Galėjai su šeima eiti kumečianti - tuomet turėtum savo karvę, kiaulę, vištą. Kas nebijojo darbo, galėjo pragyventi. Dabar tokių samdinių visiems metams niekas nesamdo, jei kam reikia - pasišaukia darbymečiams. Stikliuko mėgėjams samagono buteliu, vienu kitu litu šeiminkas atsilygina - ir viskas. Ką daryti gausesnių šeimų vaikams, jei tėvai teturi tris hektarus žemės? Kaip gyventi panašioms susituokus? Kur gauti pastogę, kaip užsidirbti pragyvenimui? Ar ne todėl mažai vedybų, daug skyrybų, mažėja gimstamumas? Antra vertus, tarybų valdžios metais, kai darbas ieškojo žmogaus, o ne žmogus - darbo, dalis įprato, kad kiti juo pasirūpintų, nori gyventi iš pašalpių, labdaros, nebeneri dirbti. Kad ir kelis hektarus turėdamas žmogus gali prasimaitinti, tačiau yra tokių, kurie žemės nebedirba..."

Nepakluso partorgui

Jaunystėje J.Ramanauskaitė nesitenkino tik darbu. Pašilės parapijoje ji priklausė katalikiškai jaunimo organizacijai - pavasarininkų kuopai. Ją išrinko šios organizacijos sekretore. Organizuodavo pasilinksminimus, vargonininko padedami statė spektaklius.

Paskutiniiais vokiečių okupacijos metais J.Ramanauskaitė gavo darbo Kražių kėpykloje. Kepė duoną iki vokiečių pasitraukimo į Vakarų.

Susikūrus tarybų valdžiai, partorgas jai pasiūlė gerą darbą, tik pradžiai paprasė pasirašyti, kad vienas kražiškis yra liaudies priešas, jį reikia išvežti. Nepasirašė. Darbą susirado pati - pieninėje. Neilgam. Praėjus savaitei partorgas pieninės vadovams liepė ją atleisti. Geri pieninės žmonės už darbą gerai sumokėjo, bet turėjo įvykdyti partorgo nurodymą.

To neužteko - bute padarė krata, paėmė jos dienoraštį, o ją išsivedė. Savaitę laikė uždarytą, tardė, bet, kaltės neradę, paleido. Visam gyvenimui įstrigo partorgo žodžiai: "Neklausėi mūsų, todėl į mus nesikreipk, nieko negausi". Jai prikabino nacionalistės etiketę.

Nesikreipė. Bėgo metai, be darbo nesėdėjo, vėliau jo gavo pašte, vaikų darželyje.

Vadovauta krikščionims demokratams

Pasak J.Ramanauskaitės, ji su dideliu džiaugsmu sutiko Lietuvos atgimimą.

Visada buvusi aktyvi katalikė, ėmėsi iniciatyvos 1989 metais Kražiuose atkurti Krikščionių demokratų partijos skyrių. Atsirado aktyvių rėmėjų, o narių turėjo apie 30. Pasirūpino partijos Kražių skyriaus vėliava - ją pasiuvo vienuolės benediktinės, pašventino bažnyčioje. Žmonių entuziazmas atgimimo laikotarpiu buvo didelis. Kražių krikščionių demokratų iniciatyva pastatytas kryžius Zvyrkalnyje, kuriame buvo užkasami partizanai. Kryžiai iškelti ir prie Kražių kolegijos

pastato, toje vietoje, kur stovėjo bažnyčia, ir netoli buvusiu kolūkio mechaninių dirbtuvių, kitur.

Važiavo J.Ramanauskaitė į partijos suvažiavimą, ten kalbą pasakė, išdėstė savo požiūrį. Prieš porą metų pasitraukė iš partijos skyriaus vadovės pareigų. "Tam jaunesnių reikia - aš jau savo atidirbau", - sako ji.

Neužsisklendė savo namelyje ir garbaus amžiaus sulaukusi. Namuose prižiūri psichinę negalią turintį artimą giminaitį, Albinėliu vadinamą. Ji - Kražių bendruomenės narė, dalyvauja Carito veikloje. Kražiuose be J.Ramanauskaitės nepraeina joks visuomenei reikšmingas įvykis.

Klausimai be atsakymo

Sulaukusi gražaus gyvenimo rudens, Juzefa Ramanauskaitė dažnai susimąsto, ieško atsakymų į įvairiausias "kodėl?"

Kodėl pasikeitė kaimo žmogus? Jos jaunystėje žmonės buvę draugiškesni - lankė vieni kitus, per naktis budėdavo prie marinamo kaimyno. Netrūko per kaimus einančių elgetų, bet niekas nevogė, nereikėjo rakinti trobų. Karai, vokiečių ir rusų okupacijos atliko juoda darbą. Atsirado žydšaudžių, skundikų, dėl kurių daugelis ištremti į Sibirą, kentėjo lageriuose ir kalėjimuose.

Kodėl dalis kaimo žmonių nenori dirbti? Yra moterų, nereikėjo labdara gaunamų drabužių neplaunančių: nešvarius išmeta ir vėl laukia, kol kas duos. Iš kur atsiranda, kas jaučia vagis, plėšikas, dėl kurių litų kankindamas ar net užmušdamas vienišą, dažniausiai vienišame gyvenanti žmogų?

J.Ramanauskaitės įsitikinimu, absoliuti dauguma žmonių - geri. Yra ir Kražiuose talentingų organizatorių, gerų ūkininkų, gerų, dvasiškai šviesių žmonių. Štai parapijos klebonas Alionidas Budrius - vienas pradėjo, o kiek Kražiams gero jau padarė. Bendruomenės vadovas Stanislovas Bružas - visą gyvenimą Kražiuose ir Kražiams dirba. Daug tokių, visų neišvardys.

Ant gerų, darbščių, dorų žmonių ir pasaulis bei mažytė jo dalelė - Kražiai - laikosi. O Kražiuose lyg žiburėlis - J.Ramanauskaitė, visais besirūpinanti, visur sūspėjanti, visada savo nuomone turinti.

Kražiškė Juzefa Ramanauskaitė išleido trečiąją savo apmąstymų knygelę „Neklystanti Konstitucija“. Autorės išitikinimu, pagal dešimt Dievo įsakymų turėtų gyventi kiekvienas žmogus.

Autorės nuotr.

Kražių šviesuolė išleido trečiąją knygą

Dalia KARPAVIČIENĖ

Kražiškė (Kelmės rajonas) Juzefa Ramanauskaitė išleido trečiąją savo kūrybos, apmąstymų knygą „Neklystanti Konstitucija“. Prieš devynerius metus šviesuolė iš Kražių išleido pirmąją tautosakos knygelę „Kakaryklnio aidai“, 2001-aisiais - publicistikos kūrinių apie praeitį ir šventes „Kad nepaklystum“.

„Manyčiau taip: bet kurios valstybės vyrai, susirinkę būrin, pasvarsto, numato ir surašo įvairius įstatymus. Bet nespėja praeiti metai, o įstatymus ar nutarimus jau reikia taisyti. Tačiau yra tokia Konstitucija, kuri be menkiausių pakeitimų gyvuoja du tūkstančius metų. Tai - Dešimt Dievo įsakymų“, - sakė „Šiaulių kraštui“ kūrėja.

Anądien Juzefa žiūrėjusi televizijos laidą, kurioje sukiojosi ekstrasensas. Jo kuo rimčiausiai klausėsi garbingi, solidūs, pasak Juzefos, žmonės. Močiutei net baisu darėsi - viešai pamintas pirmasis Dievo įsakymas: neturėk kitų dievų, tik mane vieną. Taip ir norėjosi šaukti ir klausiti, kokiais pranašais jie tiki.

„Žinote, kartą ir aš esu buvusi ekstrasensė. Jauna tarnavau pas ūkininkus samdine. Buvo ten

viena pažįstama mergina, labai mėgusi vakaruškas, kuriose bandė rasti sau meilę. Į pasiunksminimus eidavo ir samdiniai bernai. Kartą grįžę jie man viską kuo smulkiausiai išpasakojo: kas su kuo šoko, kas kalbėjo, kas ką į namus lydėjo. Mergina iš vakaruškos grįžo nuliūdusi. Aš juokais pasiūliau jai kortas išmesti. Juk viską žinojau iš bernų pasakojimo.

Kilnojau kortas ir šnekėjau, ką pati buvau girdėjusi. Ir širdyje juokiausi (Dieve, atleisk) iš jos naivumo, be galo tuo stebėdamasi. Ta mergina vėliau buvo atėjusi, vėl prašė pranašauti. Nebesijuokiau. Pasakiau, kad kortas sudeginau“, - liūdnai sakė Juzefa.

Savo gyvenimo patirtimi močiutė komentuoja ir kitus devynis Dievo įsakymus.

„Evangelijoje yra rašoma apie gėrio sėklą. Sėjėjo išbertos sėklos krito į pakeles, tarp erškėčių ir į kietą žemę. Tik viena sėklelė gulė į gerą dirvą ir davė šimteriopą vaisių. Taip bus ir su mano knygele. Kaip sėkla randa dirvą, kurioje gali įleisti šaknis, taip gėris turi atrasti širdį, kurioje galėtų prigyti. Aš tikiu, kad atsiras bent vienas žmogus (o gal, Dievui leidus, ir daugiau), kuris supras mano „Neklystančią Konstituciją“, - sakė Juzefa Ramanauskaitė.

Paprasta ir reikalinga, kaip kasdienė duona

Tai - apie J. Ramanauskaitės naują knygą „Neklystanti Konstitucija“, iškilmingai pristatytą Kražiuose

Bronislavas KLIMAŠAUSKAS
Taip apie 88 metų Kražių šviesuolės, visuomenininkės Juzefos Ramanauskaitės naują, jau trečiąją knygą „Neklystanti Konstitucija“ kalbėta Kražiuose praėjusį trečiadienį per jos pristatymą. O pati autorė dar vadinta ir kražiškių bičiule, ir švyturiu, ir dvasinga maža moterėle, gyvenančia miestelio pakrašty...

Vakarą vedusi žurnalistė, visuomeninės organizacijos „Krašto informacija“ vadovė J. Skeberdienė, pasodinus J. Ramanauskaitę prie lino rankšliuosčiu uždengto stalo su keliom minėtom knygėlėm, scenoje plevenant žvakėm ir šviečiant kaimiškos trobos lango kontūrams, pirmąsias parodė 9 minučių filmuką apie J. Ramanauskaitės gyvenimą kukloje trobelėje Kapų gatvėje. O paskui, šnektas ir sveikinimus keičiant A. Sumos vadovaujamų Kelmės meno mokyklos smuikininkų atliekamom melodijom, kražiškių moksleivių skaitomom ištraukom, buvo iškelta leidinuok, o tuo pačiu - tikėjimo į Dievą reikšmė kiek nudvasintame šiuolaikiniame gyvenime, palaikiata pačios autorės gyvenimo

mo ir kūrybos takais. „Neklystanti Konstitucija“ J. Ramanauskaitė pavadino tuos į 32 žodžius sutilpusius dešimt Dievo įsakymų ir knygelėje pakomentavo ne tik juos, bet ir kitas Bažnyčios Katekizmo tiesas, pasisielėjo dėl dabarties moralinių nuopuolių.

- „leškau tarp žmonių žmogaus“, - išėjęs dieną su žvake, sakė graikų filosofas Diogenas. O šiandien ir su penkiom žvakėm reikia ieškoti tikro žmogaus, - teigė J. Ramanauskaitė. - Tiesa, yra gražių rožės žiedų, bet kai ir jie apauga piktžolėm, - galvą užplūsta liūdnos mintys. Įstatymai leidžiami ir taisomi vos ne kasdien, o prieš tūkstantį metų parašyti dešimt Dievo įsakymų puikusiai tinka ir šiai dienai, iš jų negali išbraukti nė žodžio. Todėl ir ėmiausi juos komentuoti, kartu kviesdama visus jų laikytis, juos vykdyti. Juk nieko naujesnio ir prasmingesnio už juos nesukursim. O kas turi daug dievų, tas šiandien, atrodo, neturi nė vieno...

Kelmės parapijos klebonas-dekanas A. Urbelis prisipažino, kad J. Ramanauskaitės kūryba jam yra malonus siurprizas, kai tikėjimas aiškinamas taip paprastai, pasiremiant ir asmeninio gy-

venimo patirtimi. Jam pritarė Kražių parapijos klebonas A. Budrius. Rajono meras K. Arvasevičius prisiminė šio pavasario viešnagę J. Ramanauskaitės trobelėje, skanius kopūstus su bulvėm ir šeimnininkės parodytus prirašytus storus sąsiuvinius su viltimi išleisti šias mintis. „Dvasios Konstitucija yra svarbesnė už visas kitas, parašytas šviesiuose ar tamsiuose kabinetuose“, - sakė meras ir kartu su gėlių puokšte įteikė J. Ramanauskaitę dar „ant ko rašyti ir su kuo rašyti“... Kultūros ir sporto skyriaus vedėjas A. Krutkevičius be kita ko kvietė tokius žmones, kurie turi ką pasakyti, ir netylėti, o Kražių seniūnas V. Andriulis, sakė, tikės, kad J. Ramanauskaitė pasibels į seniūnijos duris, ir sulaukusi 99-erių, ir - vėl ne tuščiomis rankomis. „Mes - visada su Jumis ir paskui Jus“, - tai Kražių bendruomenės vadovo, mokytojo S. Bružo savotiškas įsipareigojimas, o bibliotekininkė E. Liekienė ragino autorę ir toliau pačiai šviesti bei tą šilumą dalinti kitiems. J. Ramanauskaitę sveikino, apie jos naują knygą kalbėjo ir Socialinių paslaugų tarnybos direktorė A. Kvintufelienė, Kražių vidurinės mokyklos direktorė R.

„Mane jūs taip pamylėjote gėlėmis, kad, norėdama jums padėkoti, turiu atsistoti“, - paibaigoje sakė J. Ramanauskaitė

Andriulienė, kražiškė gydytoja J. Kazakevičiūtė bei kiti, o kaip ištikimą mūsų laikraščio „Bičiulis“ bendradarbę - šių eilučių autorius. Visi atsistoję sugiedojo autorei „Ilgiausių metų“, jai buvo įteiktas duonos kepalas, kuriuo ji pavaišino visus, salėje buvusius.

Knygos autorę sveikina Kražių bendruomenės vadovas S. Bružas (antras iš dešinės)

J. Ramanauskaitė vaišinama duona, kuria ji pasidalino su visais S. Maziliausko nuotraukos

Kražių šviesuolei, metraštininkei - jau 90!

Vytautas PIKTURNA

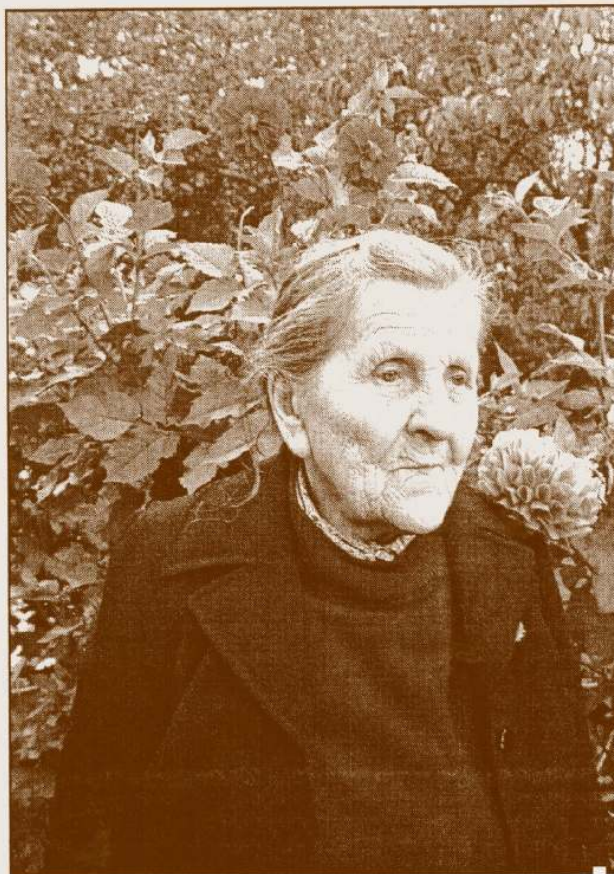
Kražiškė Juzefa Ramanauskaitė, nors didesnių mokslų nebaigusi, vadinama Kražių šviesuole. Viskuo besidominti, dėl daug ko išgyvenanti, sulaukusi garbingo amžiaus, parašė ir išleido tris knygas. Rugsėjo 24-ąją J. Ramanauskaitė pažymės 90-ąjį gimtadienį.

Vaikystė

Kražių pakrastyje prisiglaudusioje trobelėje, kuri apsupta pačios sodintų, kai kurių ir kelis kartus persodintų obelaičių, su J. Ramanauskaitė mintimis vaikystėje jos gimtinės - Pašilės parapijos Kražių valsčiaus Pakalniškių kaimo apylinkėmis. Jos tėvai čia turėjo 5 dešimtinės - apie 5,5 ha žemės, ir augino 10 vaikų. Juzefa iš jų buvo devintoji. Brolių ir seserų, o ir Juzefos, „darbo universitetai“ prasidėjo nuo vaikystės. Moteris prisimena, kad, sulaukusi 9 metų, jau prižiūrėjo kaimynystėje gyvenusių ūkininkų vaiką. Atlyginimas už tokį darbą buvo menkas. Pasak J. Ramanauskaitės, svarbiausia, kad prasimaitinai, o jeigu dar kiek primetė „paviržio“ - labai gerai.

Nors mažžemių gyvenimas nebuvo lengvas, tėvai vaikus leido į Pašilės pradinę mokyklą, kurį Juzefa baigė 1929 metais. Seimoje buvo gerbiama knyga, laikraštis, kurių net kelis prenumeravo, Juzefa knygų paskaityti gaudavo iš Pašilės klebono Kuprevičiaus. Ji turėjo gražų balsą, giedojo bažnyčios chore.

Anksti mirus mamai, o po to - ir tėveliui, 19-metė Juzefa pradeda savarankišką gyvenimą tarnystėje pas ūkininkus. Pastabi mergina dėjosi atmintin tėvelio pasakojimus, padavimus, stebėjo gyvenimą, žmonių santykius, mokėsi senovinių dainų. Iš gyvenimo pažinimo, iš jaunystės prisiminimų jau garbingo amžiaus sulaukusi J. Ramanauskaitė parašė „Kakarykalinio aidus“, knyga, kurio sudėtos suaugusių ir vaikų bei humoristinės dainos, priežodžiai ir frazeologizmai, pasakojai-

Juzefa Ramanauskaitė prie žydinčių panamės jurginų, vienu gražiausių rudens gėlių...
V. Piktornos nuotrauka

moji tautosaka, oro spėjimai, anekdotai ir kt. Jos mintys ir jausmai sugulė į dar porą knygų.

Parašė J. Ramanauskaitė ne tik knygas, - nuo seno rašė į „Bičiulį“ apie tai, kas ją džiugino, ir apie tai, ką smerkė, su kuo negalėjo taikstyti. Ir šiandien jos kambarėlyje ant stalo - „Bičiulis“, „Lietuvos rytas“, E. Skaudvilaitės poezijos knygelė „Ne gegutės balsas“, religinio turinio žurnalas.

Tarnystė

Pasak J. Ramanauskaitės, ji tarnavo pas kelis ūkininkus iš viso 9 metus. Su visais gerai sutarė, darbą stengėsi atlikti gerai,

do daug darbo rankų pavadavus arklinė grėbiamoji. Po jos - kuliašmosios, atskyrusios grūdus nuo pelų, arklinės kertamosios ir kt.

Gerėjo gyvulių bandos, ūkininkai ypač didžiavosi gerais arkliais, pagrindiniais „darbininkais“ Netoli Pašilės, Rukšiu kaimė, ūkį turėjusi Juzefa Jakševičienė laikė 20 karvių, turėjo 8 rinkinius arklius. Nuolatiniam darbui ūkininkė samdė du bernus, dvi mergas bei piemenį, padienų darbininkų darbymečiui - pagal poreikį. Darbymečiui pateltam vyrui ar moteriškai ne tik už dienos darbą sutartą kainą sumokėdavo, bet ir įdėdavo „paviržio“ namiškiams parnešti. Dažniausiai tai būdavo labai gari ruginė duona. Kas savaitę ūkyje buvo iškepama duonos iš pūro sumaitų rugių. Pasak J. Ramanauskaitės, jų šeima pas J. Jakševičienę skubėdavo, ir bėdai atsitikus, ir džiaugsmo valandą... Dabar nebėra nė žymės, kur buvo klestinčio ūkio sodyba. Tragiškai susiklostė ir jo savininkų gyvenimas. Kaip prisiminė J. Ramanauskaitė, 1941 m. balandį pas Jakševičius užsuko kažkada tarnavęs vyras. Turbūt jis buvo sekamas, nes greitai į sodybą atskubėjo milicininkai, suėmė ir Jakševičienės svečią ir jos sūnų išvežė į Raseinių kalėjimą. Po savaitės tardymo jis iš Raseinių sugrįžo į namus. Po kelių dienų Jakševičių sodybos pusėn pasuko automobilis. Jį pamatęs, šeiminkės sūnus išsoko pro langą, nubėgo į beržynėlį ir pasikorė - jaunas vyras išsigando, kad atvažiuoja jo suimti, o naujų tardymų bijojo labiau, negu mirties...

Okupacijos

J. Ramanauskaitė gimė, kai Lietuvą buvo okupavusi kaizerinė Vokietija. Pergyveno Rusijos okupaciją prieš antrąjį pasaulinį karą, vėl vokiečių okupaciją. Ji prisimena, kad po rusų okupacijos, suėmimų, trėmimo į Sibirą 1941 m. vokiečių kareivius sutiko su gėlėmis, lyg išvauduotojus, o kai jie

šeimininkų buvo vertinama, pas visus dirbo ne po vienerius metus. Pastebėjo, kad kasmet stiprėjo ne tik tie ūkiai, pas kurių šeiminkus ji dirbo, bet ir apskritai kaimiečių gyvenimas gerėjo. Didėjo ir samdinių atlyginimai. Jos tarnystės pradžioje moteriškai už darbą per metus mokėjo 150 litų, davė visą išlaikymą. Vėliau atlyginimas pakilo iki 200 litų. Vyras uždirbdavo iki 350 litų, o taip vadinamas pirmasis samdinyš gaudavo 100 litų didesnį atlyginimą.

Darbas žemės ūkyje buvo sunkus, nes viską tekdavo atlikti rankomis. Bene pirmiausia atsirai-

Kražių šviesuolei, metraštininkei - jau 90!

1944 m. traukėsi į Vakarus, niekas jiems gėlių nebeteikė, - okupantai gėlių nevertė... Vokiečiai spaudė ūkininkus su prievolėmis, verbavo, gaudė į Reicho darbo tarnybą, vyrus - į kariuomenę.

Pasak J. Ramanauskaitės, nė vienas jos sutiktas kareivis nei jai, nei kitiems blogo nepadarė. Matyt, tai buvę normalūs, geri žmonės, valdžios malone įsukti į karo ugnies sūkurį. Skyrėsi tik tuo, kad vokiečių kareiviai buvo geriau ap rūpinti. Ir traukdami jį rūkė kvapias cigaretes, turėjo šokolado, net konjako, neprasė maisto. Rusų kareiviai prieš juos - tikri bėdžiai. Rūkė machorką, susisukdami „cigaretės“ iš laikraščio skiautės, užsukę vis prašydavo ko nors valgomo. Valgė ir šalta bulvę, pasibarstę druska...

Dar vokiečių okupacijos metais J. Ramanauskaitė apsigyveno Kražiuose, gavo darbo duonos kepykloje. Priartėjus frontui, išbėgo kooperatyvo vadovai, nebeliko ne tik jokio menko kooperatyvo turto, bet ir miltų. Vieną rytą rado tiek, kad užteko paskutiniam kepimui. Iškepusi paskutinę duoną, išdalino kražiškiams...

Frontui nusiritus į Vakarus, J. Ramanauskaitė gavo darbo vaikų darželyje, kuris veikė ir vokiečių okupacijos metais, o jame dirbo, jį globojo vienuolės kotrynietės.

Pokaris labiausiai įsirėžęs į J. Ramanauskaitės atmintį ir širdį. Tik nusiritus frontui, vyrus pašaukė į kariuomenę. Kas norėjo žūti fronto ugnyje? Išgyvenę vieną okupaciją namuose, manė, kad ir antroji bus panaši... Deja, apsiriko. Vainauskių šeimoje buvo trys sūnūs, nėjo kariuomenėn. Už tai sudegino jų sodybą. Suėmė Antaną Kavaliųską iš Kirkučių kaimo, išvežė į Siluvą, - čia buvo įkurdinta Raseinių apskrities administracija. Ten kalėjimu „tarnavo“ didelis viešojo tualetu pastatas. Važiavo sesuo suimto brolio lankyti, o kai sužinojo, kad jis mirė, - išmeldė, kad atiduotų nors negyvą. Atidavė. Kai parsivežė, pamatė, kad brolis - be vienos rankos, - matyt, per tardymus ją numušė.

Pasak J. Ramanauskaitės, vieną dieną per Kražių kareiviai apsupę varėsi būrelį kaimuose su-

gautų vyrų spygliuota viela surištomis rankomis. Ir taip ėmė į kariuomenę.

Prisiminė moteris ir parodomąjį teismą Kražių kultūros namuose. Buvo teisiama netoli Kaščiukų kaimo gyvenusi Palubinskienė. Iš jos žemės, kuri jau buvo sovietų valdžios suvalstybinta, vežė vyrai šieną. Važiuodami pro jos sodybą, buvusiai pievos savininkei numetė šieno plaką iš vežimo. Kažkas įskundė. Už to nelėmto šieno vežėčias, kurio moteris sakė neprašiusi, ją nuteisė 8-eriems kalėjimo metams.

Pačiai J. Ramanauskaitei pasisekė - suimta Kražių daboklėje pasėdėjo savaitę, bylos „nesukurpė“, todėl paleido. Pasak jos, kaimynė paprašė, kad turguje parduotų kojines ir siūlų. Nespėjo nieko parduoti, prišoko milicininkas ir „spekuliantę“ varėsi į miliciją. Nenuvarė, - kiek paėjus pasitiko KGB karininkas, nuvedė ne į miliciją, bet į jos namus - daryti kratos. Ieškojo ne pardavimui tinkamų daiktų, bet naršė po popierius. Rado sąsiuvinį, kuriame buvo surašyti 1941 m. įvykiai. Apklausė keliolika žmonių, bet, matyt, nė vienas jos neskundė.

Suėmimas Juzefai turėjo pasekmių. Ji dirbo pašte - pašto viršininką privertė atleisti iš darbo. Siek tiek pabuvusi bedarbe, gavo darbo pieninėje. Čia išdirbo tik savaitę. Vieną rytą pasikvietė direktorius. Kabinete buvo ir buhalteris. Direktorius liepė: „Tu jai pasakyk“. Tas tyli. Patylėjęs ištare: „Neleido tavęs laikyti. Už darbą sumokėsime“. Sumokėjo gerai, daugiau nei už savaitės darbą.

Kas laiko Žemę?

Pasak J. Ramanauskaitės, ji su dideliu džiaugsmu sulaukė Nepriklausomybės atgavimo, dabar gyvena geriausiai, tačiau tvarka jai geriau patiko ta, kuri buvo prieškarinio Lietuvoje. Tiesa, darbas buvo labai sunkus, bet žmonės buvo linksmesni, kaimuose vakarais aidėjo dainos. Nereikėjo bijoti vagių, plėšikų, duris užtekdavo šluotkočiu užremti, kad prašalaitis žinotų, jog šeiminkų nėra namie.

Dabar žmonės dirba mažiau ir lengviau, bet kodėl jie nesijaučia laimingi? Kodėl tiek savižu-

džių, nelaimingųjų, prasigėrusių? Kodėl vieni, buvę sąžiningi ir dabar tokie likę, kaime vos galą su galu suduria, o kiti sugebėjo milijonus sukaupti?

Ji buvo laiminga, rinkdama šalies valdžią, nes tikėjosi, kad šioji dirbs kaip pirmoji valdžia, atgavus Nepriklausomybę 1918 m. Su dideliu dėmesiu skaičius Petro Klimo prisiminimus apie ano meto Lietuvos valstybės kūrimą.

J. Ramanauskaitė man uždavė retorinį klausimą: „Ar tamstai teko girdėti, kad kas nors kur nors būtų bandęs pakelti Žemę?“ Ir pati atsakė, kad ne tik pakelti, bet ir... perkelti sugalvojo naujai išrinktoji Lietuvos valdžia. Rodos, taip paprasta: okupantai žemę atėmė, o Lietuvos valdžia ją grąžina savininkams. Kur ji užstatyta gyvenviečių, išsiplėtusių miestų, - žmonėms už žemę atseiktų valstybiniu mišku ar pinigais. Deja, žemę „kilnojo“ ir „tebekilnoja“ ir aukščiausi valdžios pareigūnai, ir didžiuliai pulkai valdininkėlių.

J. Ramanauskaitės nuomone, ir tas, kas priima neteisingsus nutarimus, įstatymus, ir tas, kuris, jais remdamasis, persikelia kažkur buvusią žemę į kitų turėtas gražiausias Lietuvos vietas - pajūrį, ežerų, upių pakrantes, daro nusikaltimą ir prieš Dievą, ir prieš žmones. Lyg teisėtai, bet iš esmės neteisėtai įgytą turą dažnai skubama perparduoti...

- Laimės nesukursi ant kitų ašarų. Gal dėl to žmonės, išvaduoti nuo sunkaus darbo, dabar tokie silpni, - svarsto J. Ramanauskaitė.

Pasak jos, gyvenam ekonominio pakilimo ir moralinio nuopuolio laikus. Ilgus metus bažnyčia buvo moralinė tvirtovė, čia žmonės meldavosi, atgaudavo dvasios ramybę. Okupacijos metais, kai religija buvo draudžiama, bažnyčios buvo pilnesnės, negu dabar, kai niekas nedraudžia į jas eiti.

Daug kas jaudina J. Ramanauskaitę. Į kankinančius klausimus atsakymų ieško ir spaudoje, ir rašytojų kūrinuose, ir gyvenimo patyrimo - juk 90 metų nuogventi ne kiekvienam Dievo duota. Už tai ji dėkinga Dievui ir geriems žmonėms, kurie ją visą gyvenimą supo.

Vaclovui Rimkui - P.Bugailiškio premija

Vakar Ch.Frenkelio rūmuose paminėtos Šiaulių "Aušros" muziejaus įkūrimo 79-osios metinės. Pelikso Bugailiškio premija įteikta žinomam kraštotyrininkui, Užvenčio krašto šviesuoliui, dabar dirbančiam UAB "Šiaulių kraštas" spaudos platintoju Vaclovui Rimkui.

P.Bugailiškis - teisininkas, publicistas, kultūros ir visuomenės veikėjas, Šiaulių kraštotyros draugijos bei "Aušros" muziejaus įkūrėjas. Jo vardo piniginė premija įsteigta prieš ketverius metus.

Premija skiriama už nuopelnus kraštotyros ir muziejistikos srityje, kultūrinę ir mokslinę veiklą bei darbus, garsinančius P.Bugailiškio vardą.

Kelmės rajone, Užventyje, gyvenančiam pedagogui, muziejistikui ir kraštotyrininkui V.Rimkui premija skirta už Užvenčio muziejaus įkūrimą, puoselėjimą ir aktyvią kraštotyrinę veiklą.

V.Rimkus yra parengęs ir dar neišleistą Kelmės rajono enciklopediją.

"Kelmės krašto" inf.

Jono TAMULIO nuotr.

VACLOVAS RIMKUS

P.Bugailiškio premijos laureatas Vaclovas Rimkus vadovaujasi paprasta ir aiškia taisykle: "Istorijai nėra nereikšmingų dalykų".

Jono TAMULIO nuotr.

Vietoj istoriko diplomo - P.Bugailiškio premija

Užventiškis Vaclovas Rimkus niekada nekrimto istorijos mokslų. Istorijos penkias dešimtis metų jis mokėsi iš gyvenimo, po trupinėlių rinkdamas ją ir kaupdamas savo kolekcijose, dokumentų archyve. Surinko ir užrašė ne tik Užvenčio, bet ir plačių apylinkių istoriją, įsteigė Žemaitės ir Šatrijos Raganos memorialinius muziejus, vėliau išaugusius į Užvenčio istorijos ir kraštotyros muziejų. Sukaupė galybę medžiagos Kelmės krašto enciklopedijai, paskelbė netoli pusantro tūkstančio straipsnių.

Vaclovo Rimkaus istorijos, kraštotyros ir muziejinkystės darbas įvertintas Pelikso Bugailiškio premija.

Kelmės krašto enciklopedija rašoma Užventyje

Jeigu nereikėtų valgyti ir miegoti, Vaclovas Rimkus dieną dienas neišeitų iš savo "kanceliarijos." Šiame kambaryje jis parašė ne vieną kraštotyros darbą, čia galvoja apie praeitį ir kuria ateities planus.

Vita MORKŪNIENĖ

Kraštotyryninko rėmai - per ankšti

Užvenčio (Kelmės rajonas) kraštotyryninkui Vaclovui Rimkui šiemet paskirta Pelikso Bugailiškio premija. Laureatas šiandien vargiai besutelpa į kraštotyryninko statusą. Per penkias dešimtis šiai veiklai skirtų metų iš savo gimtine, jos žmonėmis ir praeitimi besidominčio smalsuolio Vaclovas Rimkus išaugo į patyrusį muziejinių, istoriką, istoriografą, archyvarą ir švietėją. Iš jo surinktų eksponatų, jo pastangomis ir iniciatyva 1965-aisiais Užventyje buvo atidarytas Žemaitės memorialinis muziejus, 1978 - aisiais - Šatrijos Raganos muziejus, vėliau peraugę į Užvenčio istorijos ir kraštotyros muziejų. Šiandien muziejus vos išsitenka erdviame buvusio dvaro sverne. Nepanaudotų eksponatų, dokumentų ir Vaclovo Rimkaus entuziazmo užtektų dar vienai tokiai ekspozicijai.

Ketvirtasis laureatas

Vaclovas Rimkus tapo ketvirtuoju P.Bugailiškio premijos laureatu. Ši premija skiriama už muziejinių, kraštotyros darbų, kultūrinę ir mokslinę veiklą, įprasminančią P.Bugailiškio vardą. Ji įsteigta 1998-aisiais, kovo 11-ąją, minint "Aušros" muziejaus 75-erių metų sukaktį.

Peliksas Bugailiškis - teisininkas, kultūros ir visuomenės

veikėjas, Šiaulių kraštotyros draugijos ir "Aušros" muziejaus įkūrimo iniciatorius ir globėjas, daugelio prieškarinio Lietuvos kultūros ir visuomeninių leidinių bendradarbis, redaktorius ir steigėjas.

Premijos steigimo iniciatoriai yra P.Bugailiškio sesuo Julija Daniliauskienė, šiaulietis verslininkas Rimantas Belickas ir "Aušros" muziejus.

"Tas darbas baisiai rūpėjo..."

1964 metais Lietuvoje atsikūrė Kraštotyros draugija. Vaclovas Rimkus prisimena, kaip draugijos skyrius įsisteigė tuometiniame Užvenčio rajone. "Į rajono draugiją įstojome 16 asmenų - daugiausiai kultūros namų ir bibliotekų vedėjai bei partijos komiteto darbuotojai. Beveik visi - partiniai. Išsirinkome pirmininką. Jam greitai nusibodo. O aš kaip ėmiausi šio darbo, taip ir panirau."

Vaclovas Rimkus tuo metu dirbo neakivaizdinės mokyklos mokytoju. Netrukus jis buvo išrinktas rajono skyriaus pirmininku. Nesispyriojo, pirmininku dirbo keletą kadencijų, nors iš to duonos niekuomet nevalgė - tai buvo visuomeninės pareigos. "Pradėjom parodose dalyvauti su darbais. Dirbau ne iš jėgos, ne iš įsipareigojimo, bet todėl, kad man tas darbas baisiai rūpėjo".

Pirmasis darbas, kurį Vaclovas parengė respublikinei kraštotyros darbų parodai, buvo Užvenčio miesto istorija. Nors nuo tų dienų praėjo keliasdešimt metų, šią istoriją teberašo iki šiol.

Smalsumą pabudino švediškas pinigėlis

Tiesą sakant, kai Lietuvoje kraštotyros sąjūdis kilo "iš apačios" ir buvo skatinamas "iš viršaus", Vaclovas Rimkus buvo jau "gatavas" kraštotyrininkas.

Šiandien sunku beatsekti, koks buvo pirmasis impulsas, pažadinęs jo smalsumą ir pašnibždėjęs, kad istorijai nėra nereikšmingų dalykų. Vaclovas tik atsimena, kaip suspurdėjo širdis, kai, ardamas žemę, jo tėvas į paviršių išvertė mažą švedišką pinigėlį.

Prisimena tėvo kambaryje kabojusius Lietuvos didžiųjų kunigaikščių portretus - Mindaugo, Gedimino, Vytauto. Prisimena, kaip traukė ir viliojo jų rūstūs ir išmintingi veidai ir kaip baugino žvilgantys šarvai. Gerokai vėliau sužinojo, kad tėvui šiuos portretus dovanojo buvęs Užvenčio klebonas Jonas Žiogas, žmones traukęs ne tik savo pamokslais, bet ir akmeninių kirvukų kolekcija, žalvarinių iškasenų rinkiniais.

Vėliau aptiko "Kultūros", "Gimtojo krašto" komplektus ir sunkiai nuo jų atsiplėšdavo.

Tai buvo tik didžiojo pomėgio užuominos. Vaclovas Rimkus sako, kad, kaip kraštotyrininkas, jis gimė 1957-aisiais, kai aptiko Minupių pradžios mokyklos, įsteigtos 1926-aisiais, archyvą. Tada sutvarkė, surūšiojo, ką radęs, po poros metų surengė šios mokyklos buvusių mokinių ir mokytojų susitikimą. Tai buvo pirmasis rimtas radinys ir pirmasis rimtas darbas.

Laimingi "archyvų žiurkės" metai

Vaclovas Rimkus vėl rikiuoja praeities įvykius, palietusius jo asmeninį gyvenimą, turėjusius įtakos jo veiklai. Nieko nepraleisdamas, nesukeisdamas vietomis, neslėpdamas ir nepagražindamas.

"Respublikoje steigėsi politinio švietimo kabinetai. Mane paskyrė Užvenčio tarybinio ūkio politinio švietimo kabineto vedėju. Čia jau buvo ir etatas. Nė vienas ratelis, kurių buvo daug, pristiegta, kurių veiklai turėjau

vadovauti ir ją koordinuoti, iš esmės nedirbo. Svarbu buvo gražiai popierius surašyti. Svarbiausias koziris šiame poste man buvo tas, kad turėjau daug laisvo laiko, buvo prieinama visa spauda, galėjau atsidėti kraštotyrai, nes tuo pat metu tebebuvo ir Kraštotyros draugijos pirmininku."

Vaclovas Rimkus atrado kelią į Lietuvos archyvus. "Vilniuje politinio švietimo darbuotojams dažnai buvo rengiami mokymai, seminarai, pats išsirūpindavau komandiruočių. Užuoat sėdėjęs seminaruose, lindėdavau archyvuose. Su Centrinio valstybinio Istorijos archyvo direktoriumi Domu Būtėnu greitai radome bendrą kalbą - jis vadovavo Vilniaus kraštotyros draugijai. Iš pradžių reikalingą informaciją persirašydavau į sąsiuvinius. Paskui tik užrašydavau foną, bylą, puslapį, o direktorius parūpindavo man tų dokumentų kopijas."

Tai buvo labai palankios aplinkybės. Vaclovas Rimkus tuo laikotarpiu sukaupe 1861-1863 metų sukilimo Kelmės rajone istoriją, su džiaugsmu tyrė Kelmės "Žiburio" gimnazijos, vienintelės Lietuvoje veikusios nuo 1919 metų, istoriją. Ne viską, ką glėbiais vežėsi į Užventį iš Vilniaus archyvų, tuomet galėjo rodyti viešai. Nemažai medžiagos iš stalčių ištraukė tik Atgimimo metais.

Artipilnis medaus korys

Kalbamės Vaclovo Rimkaus "kanceliarijoje" jo namuose. Kažkada buvusiam erdviame kambaryje dviem žmonėms apsisukti jau sunku. Palei visas sienas - sekcijos, lentynos su knygomis, dokumentais, segtuvais, nuotraukų aplankais, kartoteka. Ant likusių tuščių lopinėlių - paveikslai ir nuotraukos, rašomasis stalas apkrautas šūsnimis rankraščių. Šiame kambaryje Vaclovas Rimkus praleidžia dienų dienas. Čia po kruopelytę pildomas dar vienas medaus korys - Kelmės krašto enciklopedija.

Pašaliečiui šis kambarys - tiesiog egzotiška kūrybinė netvarka, kurioje ko nors ieškoti ir rasti - bergždžias darbas. Vaclovui Rimkui - viskas aiškiau. Pagrindinis žinių šaltinis - storuose segtuvuose. Juose telpa viskas apie Kelmės kraštą: isto-

Domėtis kraštotyra paskatino švediškas pinigėlis ir tėvo pasakojimai

Vytautas PIKTURNA

Vaclovas RIMKUS - Kelmės rajono, ypač Užvenčio apylinkių praeities žinovas, kraštotyrininkas beveik su pusės amžiaus stažu. Vienas Užvenčio muziejaus steigėjų ir jo vadovas, Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės rajono skyriaus tarybos pirmininkas.

Vytautas PIKTURNA

Atkelta iš 13 psl.

Sėdime jaukiame Rimkų namelyje, kuris stovi prie senoviškos "brukavotos" - akmenimis grįstos Užvenčio miestelio J. Janonio gatvės. Tylu gatvėje, tyku kambaryje, į kurį Vaclovas vieną po kito atneša storus segtuvus, kupinus ranka prirašytų lapų. Jau daugelį metų jis iš įvairiausių šaltinių kruopščiai renka informaciją rajono enciklopedijai. Čia sugulė žinios apie rajono miestus, miestelius ir kaimus, dvarus, palivarkus ir stambesnius vienkiemius, apie upes, upelius ir ežerus, apie bažnyčias, vienuolynus, cerkves, apie mokyklas, kitas mokymo - ugdymo, kultūros, švietimo, ryšių, transporto ir kitas įstaigas, apie partijas, draugijas, organizacijas, buvusius kolūkius ir tarybinius ūkius, o svarbiausia - apie žmones. Nuo gydytojų, mokytojų, klebonų ir kunigų iki įvairiausio lygio valdininkų, tarnautojų, aptarnavimo sferos darbuotojų ir t.t., nuo laisvininkų iki rajono vadovų. Kiek perversta įvairiausių laikraščių, žurnalų, kiek išrašų pasidaryta archyvuose. O kiek čia reikia kantrybės, atkaklumo, pasišventimo tam darbui.

Kas ir kada paskatino kraštotyrai? Vaclovas mintimis persikėlė į senus laikus, kai dar buvo gyvas tėvukas, kuris, ardamas dirvą, rado švedišką pinigėlį. Radinys namuose buvo aptarinėjamas, tėvas sūnui papasakojo apie švedmetį, apie Lietuvos senovę. Nors buvo paprastas, nedaug mokslų ragavęs ūkininkas, tėvas viskuo domėjosi, kasmet prenumeravo ir atidžiai skaitė "Ūkininko patarėją".

Tas pinigėlis ir tėvo pasakojimai paskatino Vaclovą rinkti, kolekcionuoti senas monetas, banknotus, saldainių popierėlius. Tai buvo vaikiskas darbas, bet jis ugdė kruopštumą, norą sužinoti, meilę praeičiai. Pirmas rimtas darbas kraštotyros tema parašytas jau pokario metais, kai jaunas mokytojas Vaclovas Rimkus mokytojavo Minupių septynmetėje mokykloje. Mokyklos palėpėje, tarp nereikalingo šlamšto rado prieškaryje čia veikusios pradinės mokyklos archyvą nuo 1926 metų. Mokyklos įkūrėjas, pasirodė, buvo šviesus žmogus Antanas Skripkauskas. Iš užmaršties prikeltas archyvas paskatino ieškoti A. Skripkausko. Paieskos davė vaisių - surado jo žmoną, kuri pasakė, kad vyras miręs. Išaiškėjo, kad Minupiuose dirbdamas mokyklos vedėju A. Skripkauskas rašė romanus. Jų parašė keturis. Be to, jis buvo literatūrinio žurnalo "Taškas" vienas iš redaktorių. Sukaupęs daug papildomos medžiagos apie mokyklą, V. Rimkus parašė jos istoriją. Tai buvo pirmasis tokio pobūdžio darbas buvusiam Užvenčio rajone. Pagal surinktą medžiagą 1958 metais į Minupius sukviesti atvyko čia dirbę mokytojai, daug buvusių mokinių. Ir ne tik jų - į Minupiuose vykusį susitikimą, apylinkės mokslo židinio šventę, gausiai susirinko aplinkinių kaimų gyventojų. Įvyko įspūdingas susitikimas, didelė kaimo šventė. Tai paskatino jauną mokytoją atsidėti kraštotyrai. Vėliau, dirbdamas komjaunimo rajono komitete, skatino mokytojus rinkti, užrašyti mokyklų, gyvenviečių istorijas. O pats nebespasitenkino tuo, ką galima rasti, užrašyti vietoje. Maždaug nuo 1960-ųjų metų praveria Knygų rūmų, M. Mažvydo bibliotekos Vilniuje, įvairių archyvų duris. Čia pervertė kalnus žurnalų, laikraščių, archyvinių bylų ir po kruopelę kaupė Užvenčio, Kelmės rajono, jų žmonių, čia veikusių partijų, organizacijų, draugijų veiklos aprašymus, informacijas apie rajonų praeitį. Kopijavimo aparatų nebuvo - viską teko užrašyti, nufotografuoti.

Kraštotyros, archyvų medžiagai rinkti buvo ypač palankus metas, kai V. Rimkus dirbo Užvenčio vadinamojo politinio švietimo kabineto vedėju. Dažnuose seminaruose, pasitarimuose Vilniaus politinio švietimo namuose

rija, gamtos, kultūros paminklai, kaimai, dvarai, žmonės. Tų segtuvų šiandien yra 123.

“Viskas sudėta abėcėlės tvarka - kaip enciklopedijoje. Man pasirodė, kad taip bus patogiau”, - aiškina Vaclovas.

Beveik viskas surašyta ranka, aiškia, taisyklinga rašysena, su tiksliais nuorodomis, išsamia bibliografija. Temos nuolatos papildomos naujais faktais ir aplinkybėmis. Viename segtuve - paties Vaclovo Rimkaus bibliografija. Užfiksuota nei daug, nei mažai - 1388 didesni ir mažesni straipsniai, publikuoti įvairiuose leidiniuose. Paskutinis įrašas padarytas 2001 metų pradžioje. Vadinasi, tas skaičius jau gerokai didesnis.

Paklaustas, ar įsivaizduoja, kaip galėtų atrodyti išleista Kelmės krašto enciklopedija, netrunka atsakyti: “Man tokie sapnai neįdomūs. Man svarbu, kad darbas bus padarytas”.

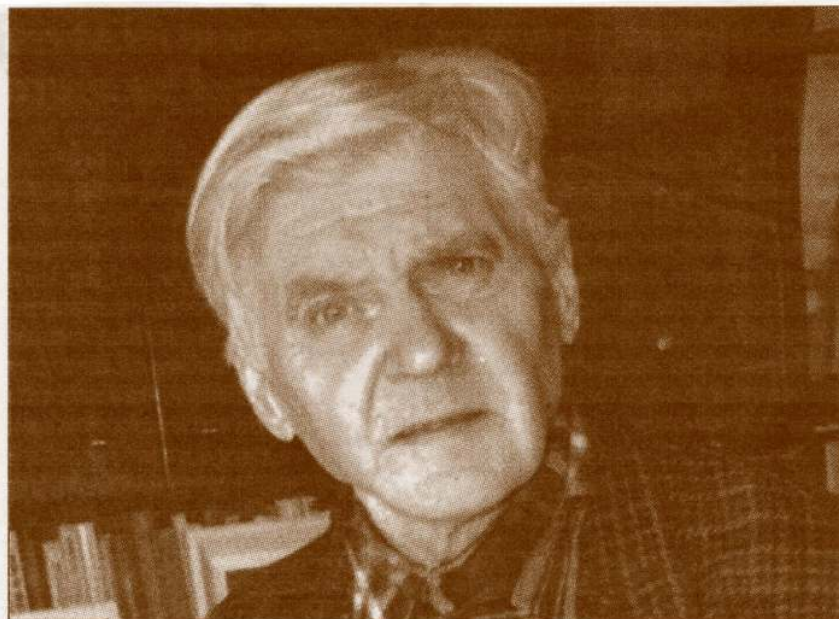
Štrichas neparašytai biografijai

Teirujamės, ar visus žymesnius Kelmės krašto žmones aprašęs autorius būsimai enciklopedijai yra parengęs savo gyvenimo aprašymą. Atsako pusiau juokais: “Nelabai ir galėčiau, nes mane ištremtų”. Už ką? “Rastų už ką - už bolševizmą. Norėjau mokytis, norėjau dirbti, todėl buvau ir komjau-nuolis, ir komunistas. Norėjau būti toks komunistas, kaip rašė Salomėja Nėris: “Komunistas tas, kas gali viską”. Stengiausi, bet negalėjau. Pasakei viršiniui ne tą žodį, per drašiai pažiūrėjai į akis - laisvas, išmestas iš darbo. Aš buvau visur iš darbo mėtomas. Buvau rajono Švietimo skyriaus vedėju - išgrūdo, buvau radijo valandėlių redaktorius - išgrūdo”.

Komunistu Vaclovas Rimkus, pasak jo paties, buvo, “kol buvo komunizmas”. Po to perstojo į LKP, po to - į Sąjūdį. Buvo vienas iš aktyviausių jo kūrėjų. Trumpą ir šviesų tautos atgimimo ir vienybės laikotarpį Vaclovas prisimena su džiaugsmu. Tačiau vienybė ir džiaugsmas baigėsi sulig pirmuoju Sąjūdžio suvažiavimu. Netrukus Vaclovą Rimkų iš Sąjūdžio išmetė. Buvusį komunistą išmetė tokie pat buvę komunistai, suskubę užsimti vietas patriotų ložėse.

“Baltijos kelyje buvau. Bet nei kaip sąjūdistas, nei kaip komunistas. Į LDDP nebestojau. LKP bilietas - viename iš segtuvų.”

Vienas iš tūkstančių juose saugomų dokumentų. Mažas istorijos trupinėlis. Štrichas neparašytai biografijai.

Vaclovas Rimkus neslepia džiaugsmo tapęs Pelikso Bugailišio premijos laureatu: “Didžiausias džiaugsmas, kad ir kitiems mano darbas atrodo vertingas ir reikalingas”.

Jono TAMULIO nuotr.

“Iš Gumiltėnų kaimo...”

Iš seno mokyklinių laikų prisiminimų sąsiuvinuko išslysta “abrozdelis”. Kitoje jo pusėje data - 1937-ieji. Pirmosios komunistų progos Užvenčio klebono ranka užrašytas palinkėjimas “Vaclovui Rimkui iš Pašilėnų kaimo”. Kaimo pavadinimas užbrauktas tiesiu plonu brūkšniu. Viršum jo vaikiška ranka, tačiau įskaitomai ir tvirtai pataisyta: “iš Gumiltėnų”. Iš kur žinojo tada, kad istorijai nėra nereikšmingų dalykų.

ŠIAULIŲ KRAŠTAS.-
2002, BALANDŽIO 23.

Pradžia - nuo švediško pinigų

(Vasario 11-ąją Lietuvos Respublikos Garbės kraštotyrininkui Vaclovui Rimkui iš Užvenčio sukanka 65-eri metai)

Vaclovas Rimkus didelį potraukį savo krašto istorijai pajuto vaikystėje. Jis augo netoli Beržėnų, Gumiltėnų kaime, kur buvo grafo Čapskio palivarkas, kortomis praloštas kuršėniškiui Gruševskiui. Bet kokioje pasakoje minima pilis berniukui asocijuodavosi su Beržėnų rūmu. O kai tėvas, ardamas dirvą, rado švedišką pinigą ir papasakojo sūnui apie 1701 metais užėjusius ir Užvenčio miestelį bei bažnyčią sudeginusius švedus, Vaclovas ne juokais susidomėjo kraštotyra. Šį pomėgį dar paakino Užvenčio progimnazijos direktorius Konstantinas Kazimieras Raičinskis. Su juo, dar mokinuku būdamas, keliaudavo po Žemaitiją.

Pirmąjį kraštotyros darbą Vaclovas Rimkus parašė dirbdamas Minupiuose. Tai buvo Minupių mokyklos istorija. Jos archyvą rado pas vieną valstietį.

Dirbdamas Kražių neakivaizdinėje vidurinėje mokykloje, turėjo laiko atsidėti kraštotyrai. Nuvažiuodavo į Vilnių pas sūnų Algį, ir po keletą dienų kapstydavosi archyvuose. Jį domino viskas, kas susiję su Kelmės rajonu: ir personalijos, ir gyvenvietės, ir upės, ir ežerai. Daug medžiagos surinko, bendraudamas su senais rajono gyventojais, užrašinėdamas jų pasakojimus. Be publikacijų rajono ir respublikos spaudoje, Vaclovas Rimkus surinko

ir 1972 m. respublikinei kraštotyros parodai pateikė Kelmės rajono istoriją. Šiuo metu ją perdirbinėja, papildo, kooreguoja. Jau antras mėnuo rašo apie 1922 - 1926 metus.

Net 89 aplankus medžiagos surinko rajono enciklopedijai. Tai kol kas tik juodraščiai. Tiesa, iki K raidės arba 800 puslapių šios enciklopedijos jau parašyta.

Vaclovas Rimkus - Užvenčio krašto muziejaus steigėjas. Čia daug archeologinių radinių, medžiagos apie įdomias šių apylinkių asmenybes. Muziejų turtinti kraštotyrininkui padeda ne tik vietos žmonės, bet ir užsienio lietuviai, su kuriais jis palaiko ryšius. Amerikoje gyvenantys Apolinaras Bagdonas padovanojo du savo eilėraščių rinkinius, Jonas Žadeikis 5 "Varpo" knygas ir P. Razmino sudarytą monografiją "Kražiai". Susirašinėja Vaclovas Rimkus ir su kitų rajonų kraštotyrininkais, nuo 1964 iki 1990 metų vadovavo Kelmės rajono kraštotyrininkų veiklai. Dabar džiaugiasi esąs laisvas nuo visų darbų ir galįs atsidėti vien savo mėgstamiausiam ir įdomiausiam užsiėmimui. Tik kiek skaudoka, kad mažai kam jis įdomus. Bandė tarp užventiškių paplatinti "Gimtinės" laikraštį. Žmonės pavartė, pažiūrėjo šį kraštotyros leidinį ir grąžino atgal. Belieka pasiguosti, jog bent po daugelio metų ateis karta, kuriai bus brangi ir reikalinga savojo krašto istorija.

Regina MUSNECKIENĖ

ŠIAULIŲ KRAŠTAS.- 1994, VASARIO 10.

jis pasirodydavo tik užsiregistruoti, o iš čia traukdavo į archyvą, biblioteką ar Knygų rūmus ieškoti medžiagos apie Kelmės rajoną. Po trupinį kaupiama, sisteminama medžiaga rajono enciklopedijai, istorijai. Rajono partinė valdžia į tai, kad V.Rimkus, nuvykęs į Vilnių, nesėdi seminaruose, bet dirba archyvuose, žiūrėjo pro pirštus. Tegul kapstosi po senienas, iškas ką nors iš praeities: kur ir kas rajone prieškario laikais raudonas veliavas kelė, kaip Užvenčio, Šaukėnų apylinkėse veikė dvarų komitetai, kaip raudonajam Žemaičių pulkui padedant rajone buvo bandoma įtvirtinti tarybų valdžią ir pan. Nieko nepadarysi - ir tam laikotarpiui duoklė atiduota. Tačiau šalia šios, "revoliucinės" praeities buvo surinkta ir paskelbta medžiaga apie dr. Jono Basanavičiaus liaudies universitetą, veikusį rajone, nors jam iš esmės priklausė tik mokytojai - tautininkai. Akcentuojant "Liaudies universitetą", prasydo neakcentuoti tautininkai. Arba vėl - Valančiaus universitetas veikė Kražiuose, jį organizavo krikščionys demokratai, ir jis buvo jiems skirtas. Vėlgį teko kai ką nutylėti, kai ką paryškinti, kad apie jo veiklą būtų galima publikuoti to meto sąlygomis.

Kas nesigilino į praeitį, nesikapstė archyvuose, nerinko dar gyvų liudininkų prisiminimų, nežino, kiek darbo reikia įdėti, kol iš mažos žinutės

sename laikraštyje, iš aprašytos įvykio detalės po ilgo darbo, ieškojimų pavyksta atkurti praeitį.

Vartau V.Rimkaus su stebėtinu kruopštumu sudarytus abėcėlinius šaltinius. Štai segtuvas, kuriame sukaupta medžiaga, prasidedanti raide "B". Pirmame lape - upelio, tekančio Vaiguvo seniūnijos žemėmis, Babausiuko aprašymas. Jis - Vėgelupio, taip pat nedidelio upelio, intakas. Toliau - pavardė Babašvilis Aleksandras - II pasaulinio karo dalyvis. 1944 metais rugpjūčio mėnesį vadovavo pėstininkų batalionui, kuris musė hitlerio kareivius mūsų rajone. Dar kitas puslapis skirtas Babianskaitei Elenai. Ji - stambaus ūkio savininkė. 1941 metais ištremta į Sibirą, grįžo į Lietuvą. 1985 m. mirė. Toliau žinios apie Babianskienę Jadvygą iš Vaiguvo. Apie jos vyrą Aleksandrą, gimusį 1853 metais ir mirusį Varšuvoje 1931 metais. Jis buvo baigęs Šiaulių gimnaziją ir Petrapilio karo teisų akademiją. Šalia žmonių - Babiniškės kaimo (kitur vadinamo Babyniške) aprašymas. Visas puslapis paskirtas Bagdonui Pranciškui, Kražių parapijos klebonui, kurio rūpesčiu apie 1972 metus bažnyčiai uždėtas naujas vidurinis kryžius tarp bokštų, sutvarkytas bažnyčios fasadas, apskardinti karnizai ir kt. Iš Kražių klebonas iškeltas į Plungę. Keliuose puslapiuose aprašyta Gerardo

Bagdonavičiaus, dailininko, veikla ir darbai. Keliomis eilutėmis užfiksuotas Bronės Bagvilienės, Pakievio ryšių skyriaus viršininkės, darbas.

Verti puslapį po puslapio ir priešais slenka rajono žmonės, jų likimai, kaimai ir dvarai, organizacijos, draugijos, įvykiai. Viskas susisteminta, surašyta. Šimtai, tūkstančiai puslapių. Nurodyti šaltiniai, iš kur viskas paimta. Galima stebėtis tokiu kraštotyrininko darbštumu, stropumu, galima pavydėti tokio archyvo, kokį V.Rimkus turi. Tas archyvas neguli, dulkėmis užverstas. Jis "dirba". Antai Linai Dzimidienei, baigiančiai aukštąją mokyklą, diplominiam darbui prirėkė medžiagos apie literatūrinę rajono praeitį. Bandė ieškoti vienur, kitur, varstė bibliotekų duris, o rado... pas V.Rimkų. Tokių kaip L.Dzimidienė - dešimtys, kurie rado atsakymus į klausimus kraštotyrininko archyvuose. O kiek rašinių pagal surinktą archyvinę medžiagą atspausdinta laikraščiuose! Tai ir fragmentai iš gyveniečių, kaimų, kolūkių, dvarų ir bažnyčių istorijų. Rašinių ciklas: kultūros paminklai iš mūsų rajono, su rajonu susiję rašytojai, pedagogai, gydytojai, dvarininkai, bajorai. Dešimtmečių, tiksliau viso V.Rimkaus gyvenimo kruopštus darbas gula į dvi rengiamas knygas: "Kelmės krašto istorija", turinti apie 300 psl., ir "Kelmės rajono enciklopedija", turėsianti per 400 psl.

Abi knygos, kaip sako Kelmės rajono kultūros ir sporto skyriaus vedėjas Algis Krutkevičius, jau pradėtos redaguoti.

Reikia pridurti, kad V.Rimkus buvo ir vienas pagrindinių Užvenčio muziejaus kūrėjų, ir jo dabartinis vadovas. Muziejumi rūpinasi ir užjūryje gyvenanti J.Smilgevičiaus dukra. Mat muziejus įsikūręs buvusiame J.Smilgevičiaus dvare, o dvarai be savininkų parceluojami - taip mano Janina Smilgevičiūtė-Petrusienė, gyvenanti Čikagoje. Ji Užvenčio seniūnijai atsuntė laišką, kuriame rašo: "Sužinojusi apie ketinimą privatizuoti mano tėvų buvusį svirną, kuriame yra įkurtas muziejus, aš kreipiuosi į Jus, kaip buvusi savininkė, kad muziejus nebūtų privatizuotas, bet būtų paliktas kaip yra, nes privatizavus jis būtų panaikintas. Muziejus Užvenčiui yra reikalingas, kadangi atspindi tos vietos senumą ir taip pat siejasi su miestelio istorija ir svarbesniais veikėjais, nusipelnusiais visai lietuvių tautai. Tikiuosi, kad tie, nuo kurių priklauso to klausimo sprendimas, atsizvelgs į šį mano prašymą ir išskeltus motyvus."

Reiškiu pagarbą - J.Petrusienė, Čikaga

1995m. rugpjūčio. 17 d.

Reikia tikėtis, jog niekas nesikėsins į buvusį dvaro svirną, kad muziejus Užventyje visada bus.

ŠIAULIŲ KRAŠTAS.- 1996, KOVO 14.

Vienas iš šimto

Kazys RAČKAUSKAS

Likimas taip lėmė, kad nuo 1957 metų smalsauju ir iki šiol be pertraukos einu iš sodžiaus į sodžių, per miestelius ir bažnytkaimius. Per tuos klampus okupuoto mūsų krašto ir išsilaisvinusios Lietuvos dešimtmečius turėjau begales progų pažinti ir bendradarbiauti su daugybe nuostabių vietovių praeities, kultūros ir gamtos žinovų. Jų erudicija, dvasinga gimtojo krašto meilė, kruopštūs pažintiniai darbai, išsaugoti laiškai ir nuotraukos liudija neįkainojamą šviesuolių triūsą.

Tarp jų vienas iškilesnių - Vaclovas Rimkus. Uždarokas, žemaitiškai nekalbus. Darbštus ir užsispyręs. Kai kam atrodo sudėtingo būdo. Tačiau jis - akivaizdi savo krašto gyvoji enciklopedija. Vis neišeina iš galvos seniai matytas reginys: jo name Užventyje, kambaryje, lyg tvarkingi kareiviai rikiavosi nesuskaičiuojama gausybė segtuvų. Pagalvojau, kaip vic-

nas žmogus geba tiek sukaupti, susisteminti?

Taip užsisvajoję ir pražiopsojome, kad šiam Žemaitijos darbštuoliui neseniai sukako... Taigi Vaclovas Rimkus gimė 1929 m. vasario 7 d. Gumiltėnuose, Kelmės krašte. Pirmąjį įsimintiną susidomėjimą praeitimi vaikystėje sužadino tėvas, parnešęs XVI a. švediską monetą. O ženklensį pomėgį pajuto, kai 1942 m. gavo "Gimtojo krašto" komplektą ir Lietuviškosios enciklopedijos sąsiuvinyje perskaitė apie savo gimtinę Gumiltėnus.

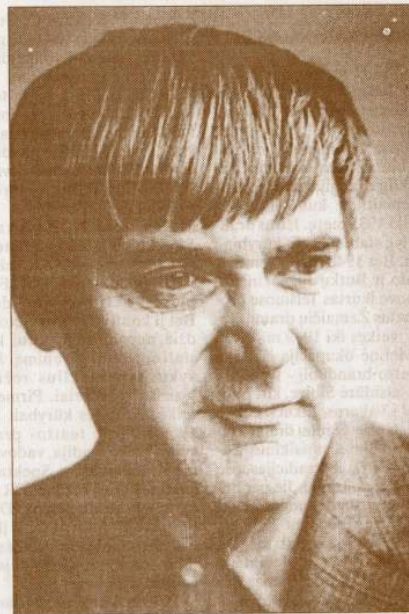
V. Rimkus, baigęs Šiaulių pedagoginį institutą, keliasdešimt metų duoną pelnė savo krašto mokyklose ir kituose darbo baruose. Pirmas jo didesnis krašto pažinimo rašinys - "Minučių mokyklos istorija". O per tuos dešimtmečius jis lyg darbštuolė skruzdėlė po šapelį rinko, dėlėjo, iš archyvų, rašytinių ir gyvosios istorinės atminties šaltinių kaupė žinias apie gimtąjį Kelmės kraštą. Taip jo būsto lentynose išsirikiavo 127 aplankai maždaug po 300 lapų rankraštinės medžiagos, per 600 istorinių ir etnografinių nuotraukų, ke-

liasdešimt rankraščių studijų. Ir, žinoma, 1955 m. pradėtas kurti ir iki šiol su meile ugdomas Užventčio muziejus. Ilgai jis buvo visuomeninis, dabar - valdžios išlaikomas.

Kelmės žemė, kaip ir daugelis Lietuvos vietovių, pelnytai didžiuojasi ne vien talentingu savo krašto žinovu. Vaclovas Rimkus neabejotinai galėtų su daugeliu varžytis savo neįkainojamų aruodų lobiais. Į "Šimto tėviškės žinovų" sudarytojų vieną klausimą jis atsakė: "Didžiausias turtas, kurį užgyvenau per savo amžių - sukaupta pažintinė medžiaga apie gimtąjį rajoną. Šis darbas yra mano gyvenimo prasmė ir džiaugsmas. Savo sukauptais turtais dalijuosi su studentais, moksleiviais, mokytojais, spaudos skaitytojais".

Nors ir vėluodami, bet labai nuoširdžiai sveikiname darbštųjį Kelmės krašto enciklopedininką Vaclovą Rimkų, įkopusį į brandaus amžiaus aukštumėlę. Linkime sveikatos, sėkmingos akižvalgos ir naujų atradimų džiaugsmo.

V. Rimkus 1994 m. Užventyje.

GIMTINEI PAŽINTI

V. RIMKUS,
mokytojas (Užventis)

SUKAKTYS

Visas gyvenimas – gimtinės istorijai

Šiomet vasario 2 dieną mokytojui ir kraštotyrininkui Vaclovui Rimkui sukako 70 metų. Kelmės rajono gyventojai gerai pažįsta jį kaip rajono praeities žinovą, Užvenčio muziejaus steigėją, Lietuvos kraštotyros draugijos garbės narį, ilgametį šios draugijos Kelmės skyriaus tarybos pirmininką. V.Rimkaus straipsnių apie rajono praeitį ir nusipelnčius žmones gausu rajono spaudoje, archyvuose. Jo sukauptomis žiniomis dažnai naudojasi studentai, rašantys kursinius ar diplominius darbus, rajono svečiai ir visi besidomintys garsia šio rajono kultūrine praeitimi.

Mokytojaudamas Minupių (Kelmės r.) septynmetėje mokykloje palėpėje atsitiktinai rado šios mokyklos archyvą nuo 1926 metų. Sukaupęs papildomos medžiagos, parašė Minupių mokyklos istoriją. Tai buvo pirmasis tokio pobūdžio kraštotyros darbas buvusiam Užvenčio rajone. Taip jaunas mokytojas įsitraukė į kraštotyrinę veiklą, skatino savo mokinius bei kolegas domėtis krašto praeitimi. Netrukus V.Rimkus atvėrė duris į Knygų rūmus, M.Mažvydo biblioteką, archyvus, pervertė krūvas laikraščių, žurnalų ir knygų. Rastą informaciją užrašė ranka, viską susistemino, sutvarkė taip, kad būtų patogiau naudotis. Daug darbų, už kurių

spausdinimą mašinėle, apipavidalinimą teko mokėti pačiam, atidavė į Kraštotyros draugijos archyvą, Šiaulių „Aušros“ muziejų. Materialių turtų kraštotyrininkas nesukaupė, gyvena kukliai. Užtat koks dvasinis lobynas slypi už jo jaukaus namelio sienų!

Vėliau, jau gyvendamas Užventyje (Kelmės r.), V.Rimkus įsidarbino vakarinėje neakivaizdinėje mokykloje, kad galėtų daugiau laiko skirti kraštotyrai. 1966 metais čia įkūrė kraštotyros muziejų. Viso jo gyvenimo triūsas neseniai buvo apvainikuotas knyga „Kelmės krašto istorija“, kurią teigiamai įvertino mokslininkai. Parengta medžiaga ir Kelmės rajono enciklopedijai, kurioje pagal abėcėlę suregistruota viskas: kaimai, upeliukai, pelkės, žmonės, bažnyčios, gamtos bei kultūros paminklai ir t.t.

Mokytojaudamas ar dirbdamas administracinį darbą švietimo sistemoje, V.Rimkus kiekvieną akimirką išnaudojo kraštotyrinėms žinioms ar eksponatams kaupti. Jo darbštumas, kruopštumas, pasiaukojama meilė darbui yra puikus pavyzdys jaunesiems kraštotyrininkams. Paties V.Rimkaus žodžiais tariant: „Kraštotyra – mano gyvenimo prasmė“.

Idaliya STANKIENĖ